

HÍD

IRODALOM • MŰVÉSZET
TÁRSADALOMTUDOMÁNY

VERSEK ÉVE 1998

ÁCS KÁROLY, BÁLINT BÉLA, BARANOVSZKY EDIT,
BATA JÁNOS, BOGDÁN JÓZSEF, BÓKA MÁRIA, BOZSIK PÉTER,
BÖNDÖR PÁL, BRASNYÓ ISTVÁN, CSONKA MARGARÉTA,
DANYI MAGDOLNA, DÉSI ÁBEL, ERDEI ERNŐ, FARKAS
ISTVÁN, FEHÉR KÁLMÁN, FENYVESI OTTÓ, B. FOKY ISTVÁN,
FORGÓ ZOLTÁN, GÉBER LÁSZLÓ, GULYÁS JÓZSEF,
HARKAI VASS ÉVA, HUSZÁR ZOLTÁN, JUNG KÁROLY,
KOPECZKY LÁSZLÓ, MOLNÁR RÓZSA, NAGY ZSUZSA,
NÉMETH ISTVÁN, ŐSZI ETEL, PAP JÓZSEF,
CS. SIMON ISTVÁN, SINKOVITS PÉTER, SZABÓ PALÓCZ ATTILA,
SZÖGI CSABA, SZÜGYI ZOLTÁN, SZŰTS ZOLTÁN, TARI ISTVÁN,
TOLNAI OTTÓ, VANKÓ GERGELY, VARGA SÁNDOR, VEREBES ERNŐ
ÉS VESZTEG FERENC VERSEI

KÖNYV-
SZÍNI- KRIKKA
KÉPZŐMŰVÉSZETI

1999

Január–február

HÍD
IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
FOLYÓIRAT

Alapítási év: 1934
LXIII. évfolyam

Fő- és felelős szerkesztő:
Bori Imre

Szerkesztő:
Toldi Éva

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bordás Győző
Gerold László (kritikai rovat)

Műszaki szerkesztő:
Maurits Ferenc

TARTALOM
VERSEK ÉVE 1998

Bori Imre: Felkérő levél 2

Pap József (1926)

- A vers meg én 3
Kertünk madarai 4
1. A feketeerigó 4
2. A cinke 4
3. A szarka 5

Ács Károly (1928)

- Gyász 6
Magyar lecke 6
Öt bánat 6

Kopeczky László (1928)

- Nézed a . . . 8

Dési Ábel (1929)

- Lázálmok az időről 9

Jegyzetek és kommentárok a
Lázálmok az időről című vershez 16

Németh István (1930)

- Mit bántam én . . . 20

Erdei Ernő (1932)

- Csend a Temes torkolatánál 22

Huszár Zoltán (1932)

- A kör 23
Látófa 25
Állótűkör 26

B. Foky István (1934)

- Akárcsak mélybúvár 26

Bóka Mária (1936)

- Szuggesztió 27
Héja-éj 28

HÍD

LXIII. évfolyam, 1–2. szám
1999.
január–február

VERSEK ÉVE
1998

**JUGOSZLÁVIAI
MAGYAR KÖLTŐK
MŰHELYE**

**ÖSSZEÁLLÍTOTTA
BORI IMRE**

FELKÉRŐ LEVÉL

Kedves Barátom,

1998 a Versek éve esztendeje is. Érzelmi és gondolati számvetésre kér tehát a *Híd* szerkesztősége, és egyúttal arra, hogy még meg nem jelent, új verseid egy csokrát juttasd el a szerkesztőség címére legkésőbb 1998. október elsejéig. Négy év alatt változott a világ körülöttünk, mi is változtunk, szükséges tehát, hogy költőink is segítsenek önmagunk és világunk újrafelfedezésében.

Köszönt

Bori Imre
a Híd főszerkesztője

Újvidéken,
1998. május 27-én

PAP JÓZSEF

A VERS MEG ÉN

Gondollak-vers
Gondom-vagy-vers
Mégis makacsul hallgatsz

Hiába szurkolok s szorítok érted

És vagy mégis
Testtelen szuverén
Te magad döntöd el
Hallgass-e szólj-e

Merthogy némán is vers vagy

Azért majd
Csipkedni foglak eztán is
Pofozgatlak míg szóra nem bírlak
Mint ahogy te sem kímélsz
Nem hagysz nyugton engem

Úgy bizony vers – versem!

1998. november

KERTÜNK MADARAI

1. A feketerigó

A feketerigóról
se jót se rosszat többé.
Behúzódtott ide a városba
– ahogyan mi magunk is –
és ügyeskedve használja előnyeit.
Mindenekelőtt megtanulta,
hogyan lehet mások hátán élni
s megélni úgy, hogy a kárvallottak
észre sem veszik.
Például, a pázsitot rendezem,
kaszálom vagy csak gereblyézek,
valahonnan hirtelen ott terem,
settenkedik körülöttem és némán
habzsolja, tépi a talajból
a félig kifordított földgilisztákat.
Nem tud betelni a jó falatokkal,
teli szájjal ugrál, röpköd le-föl,
„odaadóan szorgoskodik”,
mintha a kert hasznára tenné.
Megléhet, fogalma sincs róla,
hogy falánkságával elvágja
útját a humusztermelésnek s akkor
fuccs a kertnek . . . Csak másnap jut
eszébe meghálálni a közreműködésem.
Vagy nem nekem éneklí hálaénekét?

2. A cinke

Csak a téli hónapokra
korlátozódik barátságunk.
Az avas dióbél vagy az erkélyen
cérnaszálon lógó szalonnaszelet
révén jön létre és tart tavaszig
ez a meghitt, fair playnek is mondható
kapcsolat. Tisztes távolból szemlélem

óvatos ugrabugrálását s élvezettel
hallgatom, ha egy-egy hang
kiszakad a torkán
nyilván jókedvében, netán hálája gyanánt
a napi kínálatomért.

Persze, a kertről sem feledkezik meg:
átfésüli a díszcserjéket, a fázósan
kopasz fákat, sűrűgve, repesve,
közel hajolva fürkészi, vizsgálgatja
a rügyeket, hajtásokat,
akárha rövidlátó volna
s pici csőrével meg is kopogtatja,
amiért én külön hálás vagyok
s már készíttem is neki
a holnapra szánt ételkülönlegességet.

3. *A szarka*

Fészke még nincs ugyan a kertben
de már befészkelte magát,
nem múlik el nap hogy ne hallanánk
csörtögését, hangos cserfelését.
Előbb azt hittük, csak véletlenül
tévedt be hozzánk, megpihenni vagy mi
s még örültünk is, hogy „nicsak – egy
új színfolt a kertben!”, ám ahogy múlt
az idő és jobban megismerkedtünk izgága
természetével és garázda mutatványaival,
bizony berzenkedni kezdtünk
s bottal, kővel dobtuk meg,
kelepelőt vettünk, azzal
ijesztgetjük, hogy megszabaduljunk
tőle. Hogyisne: már a párját is
magával hozza, és még nagyobb lármát
csapnak – minden élőtl elűznek a kertből.
Ei ám! A gyönyörű hangú fülemülét,
de még az őshonosnak mondható
fecskéinket is az eresztől.
Hát, hogyan is túrnék undok madarát!

ÁCS KÁROLY

GYÁSZ

Villámcsapás. Fájdalom-földelés.

Köln, 1998. VI. ó.

MAGYAR LECKE

Durva darabontok
ropogtatják csontod
kurucok, labancok
fogják a grabancod
vonszolnak, cibálnak
s egyre kiabálnak:
a szfved! a májad!
ne sajnáld! ne bánjad!
a hátad, a talpad
csak emeld! csak tartsad!
mit sziszegsz? mit jajgatsz?
deres kell, kaloda
ide meg amoda
kujtorgó magyarnak . . .

Köln, 1998. XI. ó.

ÖT BÁNAT

Ötig számolni mindenki tud.
Öt az én bánatom,
akárhogy számolom.

Egy.

Mért van életem csak egy,
s mért kell egyazon testben leélnem?
Mért nem lehetek kettő vagy három,
mint három kalász egy száron,

mint három fohász,
vagy három átok a szájon,
mint három álomra
egy hajnal?
Mért kell egyedül lennem magammal?

Kettő.

Mért nem lehetünk ketten egyek,
ha már az Isten egymásnak teremtett?
Egy szív, egy szándék, egy lehelet,
mint egy az ég,
és minden kérdésre egy a felelet.
Legfeljebb csak felezheted:
a fele nekem, a fele neked . . .
Mért nem lehetsz én,
ha már nélküled nem lehetek?

Három.

Mért nincs nekem,
mint mindenkinek,
egy hely, hol otthon lehetek?
Mért kell a nevem másképpen írnom,
mért kell tagadnom anyanyelvemet?
Jó, hát a madarakkal élek,
ingyen, mint Isten madarai,
de hiszen ők is haza-hazaszállnak . . .
Nekem mért kell
futó turistaként
látnom csak a hazámat?

Négy.

Tettem-e jót valaha is én?
Voltam-e bárkinek is
igazán hasznos?
Vállaltam-e poloskairtást,
vagy a kezeim mostam, mint más?
Éltem. Henyéltem. Csak ennyi.
Lesz-e időm s erőm
bármit is jóvátenni?

Öt.

.....

(utolsó bánatom – a költői tehetetlenség –
elmondására már nem érkezem;
maradjon csak így, pontokkal jelezve . . .)

Köln, 1998. november–december

KOPECZKY LÁSZLÓ

NÉZED A . . .

Felhőt . . .

A szalon karszékének tarka bársonyát . . .

A filodendron levelét . . .

Ha elmerevül tekinteted, könnyű kis köd száll le és különböző alakzatok alakulnak.
Szétterjesztett szárnyú sas.

Halott barátom profilja.

A kutyafej nagyságú levél: afgán agár.

Tévednék?

Airdale?

Nem szaladok zsebkönyvért, mert a vízió elfoszolhat távollétemben.

Fokozni a fixálást!

Igen . . . A felső két hasadék: szemei.

A balban meg is csillan valami (arany képkeret hátul).

A független szelvények felborzolt pofaszőrbe tömörülnek oldalt.

Orra (levélcsúcs) fényesen dudorodik. Azt szokta a gazdi kedélyesen meg-
boksolni: „Jó kutya . . . Okos kutya.”

Képzeldöröm zeniten. Feszülten nézem. Már csak a csoda van hátra.

Váratlanul drasztikus behatolás az előszobából: öszülő párom friss hangja:

– Te mit csinálsz itt a szürkületben?

Rekedt magam:

– Várom, hogy ugasson a filodendron.

DÉSI ÁBEL

LÁZÁLMOK AZ IDŐRŐL

*Lengyel József
1896–1975
emlékének*

1.

A lázas éjszaka
kérdés és félelem
ha beteg életem
sebeit hordozom
marad a hagyaték
közöny és szájalom
őszülő temető
követi utamat

kísértő időben
kísér a képtelen
álmokban és ködben
lapul az üzenet
alattam a sírok
s viharok felettem
ki adhat szavakat
ha jön a félelem

felsebzett létemet
sodorja az idő
virágzó sebekkel
idegen életben
másoké az öröm
máshol a szerelem
a rabság jutalma
halotti koszorú

halálnak születtem
véletlen az élet
a halál útjain
börtönök vándora
tizenkét halálom

sebeit ápolom
a halál jegyében
nem virul szerelem

a belső kérdésre
kívül a hallgatás
az idők mélyéről
a létem hívása
időt a gyökérnek
a művek életét
ki fogja tenyérbe
a kihűlt hamvakat

a szavak után is
sajog a félelem
megfagyott időben
elnémul a remény
mivé lesz maradék
egykori életem
az évek alkonyát
hamuba temetem.

2.

A börtön világa
emlékek iszonya
a lassú félelem
szürke és végtelen
álmokkal üldöz a
rabság és temető
sírokból üzenik
indul a haláltánc

őrület s temető
hulláma az idő
éhesen s betegen
tántorgok s vacogok
ébresztő s altató
iszonyok kódében
kórház-e a börtön
s börtön-e a kórház

a rabság ideje
emberi végtelen
egyetlen pillanat
évtized is lehet
az álmok iszonya
üldöző valóság
a börtön szigete
pokoli egyetem

kórházak, kaszárnyák
büntetőtelepek
nyulacska életem
a kések idején
éjféli kiáltás
dadogó búcsúzás
tífuszos deszkákon
a szürke temetés

ha alszik a tenger
éjféli világa
a hajók elrejtik
a gyászos menetet
itt zsák a koporsó
nem szólhat az ima
hogy kiket temetnek
hallgatás a tenger

börtönök idején
szürke az elhalás
a beteg szürkeség
sorsodat üzeni
ítél és eltemet
a hullám kérdőjel
eljön a temető
s felébred a tenger.

3.

A folyó partján
múlásban lebegek
ha nézem a vizet

beszívom az időt
az egész létemen
átfolyik a folyó
titkos a folyamat
s folyóban az idő

olvadó képekben
elhagynak az évek
az őszi homályban
megritkul az idő
távozó életek
eltűnő szerelmek
levelek élete
életek levele

az idő titkait
álmokban keresem
mikor jön értem is
az élet ideje
gyermeki kérdésem
öreges büntetik
az idő fájdalma
öszülnek az évek

öszülő ifjúság
koravén időben
gyermeki kérdésben
öregszik az idő
az évek elviszik
elfogyó álmaim
az írás rabsága
maradék életem

hontalan évekből
üzenet menekül
hullámok sodorják
a múlás panaszát
a végső hörgésbe
rohan a kiáltás
elsodort emlékem
temetői világa

elvisznek a folyók
a múlás nevében
temetők útjain
vándorló véletlen
viszi az időmet
a nemlét kódébe
a sötét hullámok
búcsúzó életek.

4.

Kórházi némaság
és szürke alkonyat
elhaló suttogás
a fehér szobákban
az alvó kérdésben
rejtély a felelet
kábít a szürkeség
a tárgyak hevernek

eltörölt szavakban
a titkok légköre
a szürke félelem
bénuló mozdulat
az árnyék-emberek
sötétbe hullanak
elhaló mozgásban
vonul a temetés

kórházam börtöne
a sorsom kórháza
az örület ideje
a fehér rács mögött
szúrnak és itatnak
kábító szigorral
marad-e reményke
vacogó napokban

egykori életem
befeled kérek
a néma időben

a képek hallgatnak
a szürke feledés
az eszme fájdalma
a múlás folyamán
közeleg a semmi

rémülő álmokkal
a lázas időben
az élet iszonya
vacogó ébredés
a néma sikolyban
béna a gondolat
a lázas kódokban
kit szólít a reggel

a lassú ébredés
támolygó dadogás
hiányzó időmet
ki vitte semmibe
olvadnak az órák
mint Dali képein
ha dadog a létem
kinek is beszélnek.

5.

Sodor a véletlen
az évek alkonyán
maradék létemnek
porszeme csak álom
kinek az álmában
maradék a porszem
végtelen fényévek
az üres hidegben

kozmikus csendben
vacoghat a létem
ó Pascal ó Pascal
örökös fájdalom
ha terjed a magány

s elaltat a hideg
nagyobb a végtelen
és szörnyűbb az idő

támolyog a tudat
kőben és homályban
dadogó eszmélet
hiányzó szavakkal
ki viszi a végre
a kezdet sikolyát
születik a halál
s meghal a születés

temetők útjain
szólt az ifjúság
bujdosó emlékek
koravén tavaszban
fiatal hitemmel
élni a sebeket
őszülő éveken
viruló kudarcok

a végső utamon
eljön a kezdetem
távozó alkonyat
a hajnal virága
lehajtott fejemet
kábulat fürdési
utolsó arcomat
a múltás rendezői

szólhat-e általam
a létünk igaza
lapuló szavakban
a nyelv üzenete
elhagyott időben
távoli fényjelek
végül is megölel
távozó kezdetem.

Szabadka, 1990–1997

JEGYZETEK ÉS KOMMENTÁROK A *LÁZÁLMOK* AZ *IDŐRŐL* CÍMŰ VERSHEZ

1. A vers jellege, címe és ajánlása

Sok önéletrajzi jellegű versem közt ez tartalmaz legtöbb olyan tényt és utalást, amelyet az egyszerű olvasó, aki nem ismeri az én életemet és munkásságomat, nem tud megérteni, sem jellemezni. És mivel a vershez nem csatolhatok lábjegyzeteket (mint ahogy a tudományos értekezésekhez szoktak), így hát egy ilyen vallomás jellegű utószóban kell néhány dolgot megmagyarázni. És ehhez hozzátartozik az a tény is, hogy önéletrajzi jellegű regényeim és önéletrajzom még kéziratban van, és a mai körülmények közt nagyon lehetséges, hogy ezek egyhamar nem is jelennek meg. De az a szörnyű lehetőség is fennáll, hogy ebben az életemben már nem jelenik meg új könyvem. És ha valakinek az egész életműve mintegy 30 (harminc) kötet és mindez egy ilyen kilátástalan helyzetben van, akkor megkapjuk az írni magány és kikényszerített belső emigráció pokoli helyzetét. Ezekről az eseményekről a *Kopár sziget* című verseskötetem, és a hozzá fűzött kommentárok szólnak. Ezek talán egyszer az önéletrajzom dokumentumaiban jelennek meg. (De ki tudja, megérem-e én ezt valaha is.)

Ez a vers életem letragikusabb évtizedéről szól, az 1944 és 1955 közötti időről.

A vers címe egy lázas éjszakára utal. Betegen és lázasan forogtam akkor (nyolc évvel ezelőtt), nem tudtam sem aludni, sem ébren lenni. És ebben a féltárom és lázas ébrenlét állapotban jelentek meg újra az emlékképek az elmúlt évtizedek eseményeiről. Reggel felé, amikor már teljesen világos volt a szobában, azon a nyári reggelen felírtam magamnak néhány gondolatot, feljegyzést, vessort. Később is hozzáfírtam ehhez újabb sorokat és gondolatokat. Egy év alatt felgyülemlett vagy háromoldalmi ilyen feljegyzés. De mindebből még nem is sejtettem, hogy mi lesz, versciklus vagy hosszabb elbeszélés (a vallomás és belső monológ formájában) vagy valami vallomásos esszéféle. Ezután egy hosszabb szünet következett. A feljegyzések elkeveredtek a többi kézirat közt. Amikor pár hónap múlva újra elővettem az eddig megírt jegyzeteket és töredéksorokat, akkor lassan megindult bennem az új gondolatok és ötletek sora. Így hát 1992–93 telén megírtam e vers első változatát. Az első legépeit változat alapján kezdtem el a további javítgatásokat és átdolgozásokat. A vers így 1997 decembereig 12 változatban készült el. Ezután kezdtem el írni a hozzá kapcsolódó jegyzeteket és kommentárokat.

A vers címe ezért jelzi a keletkezés történetét és azt a lázas éjszakát, amikor a vers néhány gondolata és ötlete megszületett. A vers ajánlása Lengyel József emlékének szól. Ő volt a legtöbbet szenvedett, üldözött és mellözött magyar írók egyike. Ő volt az, aki a legjobban ki is fejezte az embertelen korszak tanulságait és ezek irodalmi lehetőségeit. Ha Lengyel József élne, először is hozzá venném el ezt a verset és a börtönvilágról szóló regényemet is. És az én számonra csak ez a vélemény volna a legfontosabb. Az ő véleményétől függne a vers további sorsa, a javítások, átdolgozások és a közlés módja is. Lengyel József a mi századunkban azokhoz az írókhoz tartozik, akik megjárták a szibériai gulág világát, és erről méltó irodalmi művet hagytak ránk. Oroszországban Szolzsenyicin, Vartan Salamov, Jugoszláviában Karlo Steiner a maga szintén világhírnő könyvével, a *7000 nap Szibériában* című művel.

2. A vers szerkezete és költői eszközei

A vers a szerkezet és stílus irodalmi keretei közt a zenei művek szerkezetét és stílus eszközeit próbálja megvalósítani. Ez tehát egy szimfonikus költemény vers formában. A téma az idő

látomása és lázasan átélt folyamata. A szerkezet a zene rondó formáját próbálja irodalmi formában megvalósítani. Vagyis az A–B–C–B–A formát. A versben a témák, képek, jelenségek egymást követő, egymást átölelő formában bukkannak fel.

A vers a megszenvedett idő élményét és katarziskeresését próbálja kifejezni. A vers két központi része a második és a negyedik vers a börtönélmények és az idegklinika történetét mondja el. A második a börtön- és gulágélményeket eleveníti fel, a negyedik pedig a négy alkalommal is megélt és megszenvedett idegklinikákat idézi fel. Az első rész az élmény születését és az idő jellegét szóltatja meg. A harmadik az idő múlását a hétköznapi életben, és végül az ötödik rész az idő általános, immár kozmikus tragikumát fejezi ki.

A versszakok is a hármas tagolódást fejezik ki. Az első két sor megszólaltatja a témát, a kérdést. A következő négy sor azt részletezi, és az utolsó két sor adja meg a feleletet, illetve a feleletet az előbbi sorokra. Minden versszakot egymás után kétszer kell elolvasni. Először sorjában úgy, ahogy egymást követik a sorok. Másodszor először az első két sort, utána az utolsó két sort, és végül a vers középső négy sorát.

A versben, ahol a gondolatok logikája és folyamata igényli, ott felbukkannak a rímek is, de néhol épp a szürkeség és a monotonia érzékeltetésére a rímek elmaradnak. A jelzők és a képek az adott témakörhöz és jelenségekhez igazodnak.

A verssorok ritmikája a három plusz három szótagok ritmusát és vers lehetőségeit valósítja meg. A vers ritmusa és képi világa a vers költői jellegét igyekszik megvalósítani a nehéz és rideg tartalmak keretei közt. Ezt a magyaros versritmust ezelőtt is sok alkalommal vettem igénybe. Mert mindig is úgy éreztem, hogy nagyon igaza volt Kodály Zoltánnak, amikor azt állította, hogy a görög versformák nyelve és szerkezete idegen a magyar nyelv és költészet szellemétől. Fiatal koromban én is írtam görög versformában néhány verset, de később mindezt elhagytam. És a szonettet is épp ezért hagytam el.

3. A vers beosztása és részletei

Az öt részből álló vers minden részének az első sora a rész címe és tartalma is egyben. Ha ez egyszer megjelenhet, akkor a szerkesztőnek javasolom, hogy a versek (mind az öt rész első sorát) vastagabb sötét betűvel nyomják ki.

A lázas éjszaka

A kiindulópont az a lázas éjszaka emléke, ahol először félbukkannak e képek és jelenségek villanásai és töredékei. Úgy jelzi ez az első rész a következő részek tartalmát és jellegét, ahogyan az operák nyitányai szóltatják meg az opera legfőbb témáit, részeit, dallam- és ritmusképeit. A lázas éjszaka tehát kérdés és félelem. Kérdés a múlt időről és az időhöz. Félelem, mert az idő hatalma az élő és holt dolgok felett uralkodik. A vers a kísértő és lehetetlen világot idézi fel. Ezekben a megidézett években sok olyan dolog történt meg velem, amit lehetetlennek tartottam. És ekkor a lehetséges lehetlenné vált, és a lehetetlen megvalósult. A vers épp ezért idézi fel az események tragikus és abszurd mivoltát. Amikor a vers azt írja, hogy *alattam a sírok s viharok feletem*, akkor ez nem egy elképzelt költői látomás, hanem a megtörtént valóságos eseményeknek a konkrét és pontos kifejezése. A tengeren hullámozó hajó felett viharok dúlnak. A hajó alatt (a tenger fenekén) van a kopárszigeti rabok temetője. Mert a járványok idején gyorsan és észrevétlenül kellett eltemetni a halottakat. A hajó kivitte a hullát, és a tengerbe dobták őket a sötét éjszaka leple alatt. *A halálnak születtem* című versszak szintén egy életrajzi tényt fejez

ki. Én hét hónapra születtem, és nagyon sokáig a szüleim azt hitték, hogy nem maradok életben. Ezért nem is jelentették be a születésemet, mert úgy gondolták, hogy ha meghalok, akkor majd bejelentik azt, hogy megszületett a gyerek, de a koraszülött még aznap meghalt. De én véletlenül maradtam életben minden logika és jogos félelem ellenére. A halál útjain azt jelenti, hogy életem folyamán tizenkét találkozásom volt a halállal, és a börtönök útját jártam. A tizenkét halál a négy súlyos betegség, a három öngyilkossági kísérlet, a három közlekedési szerencsétlenség, ahol hajsza hán menekültem csak meg, és az a két eset, amikor egész közelről kóttek rám, de nem is sebesültem meg. A halál jegyében épp ezért nem is virulhat szerelem. Az élet és a szerelem után jöhet a halál, de a halál közelében nem is jelenhet meg a szerelem. A belső kérdésre, a szenvedésre nem felel a világ. Nincs szolidaritás, sem igazságérzés. A kihült hamvak azt jelentik, hogy a halálom után is egyedül maradok. Sem az életben, sem a halálom után nincs mellettem szolidaritás és segítség.

A börtön világa

A börtön világa a valóságban és az emlékek félelmében is az emlékek iszonya volt. A szenvedés, a megaláztatás, a betegség és a halál kíséri ezt a világot. És a szabadulás ideje is teljesen bizonytalan. A rendőrség tartóztatta le az embert. A rendőrség hozta meg az ítéletet, és hajtotta végre az ítéletet. A szabadulás is egyedül a rendőrségtől függött. A bíróság és az ügyvéd intézménye itt nem létezett. A börtönvilág örök kísérője az, hogy aki ilyen világban élt, az hosszú évekig ezt a világot álmodja. A börtönvilág itt a kopár szigeten (Goli otok) minden börtönnél súlyosabb és nehezebb testi és lelki megterhelést jelentettek. Egy év a börtönszigeten a maga súlyos rendszerével és annak minden testi és lelki következményével felért négy-öt évvel a rendes börtönökben. A kórház és a börtön egymásba olvadt itt. Itt mindenki rab volt és egyben mindenki beteg, mert a vitaminhiány és az általános legyengülés az mindenkinél jelen volt. Az általános bizonytalanság és a félelem pedig még az egészségesnek és erősnek látszó embereknél is súlyos lelki következményekkel járt. Mert nemcsak a rabok szenvedtek itt, hanem azok családjai is. A rabok családjai is a kiközösítettek és mellőzöttek közé tartoztak. Akit letartóztattak ez ügyben, az nemcsak a szabadságát és állását és a lakását, hanem a családját és a feleségét is elvesztette. Ha a feleség nem tagadta meg a férjét, és annak nézeit nem féltte el, akkor ő is elvesztette az állását, a lakását, és legtöbbször őt magát is letartóztatták.

A börtönszigetet épp ezért is nevezték el pokoli egyetemnek, mert itt kaptak legalaposabb és legborzalmasabb képzést azok, akik ide jöttek. Ez az egyetem magyarázta meg az embereknek azt, hogy mi a politika és mi a történelem. Az alvó tengert a temetést végző hajók ébresztik fel. A hullákat zsákba dugva viszik és dobják a tengerbe. És senki sem tudta meg, hogy kiket temettek el és hányan voltak azok, akik a tenger fenekén lettek eltemetve. Az utolsó versszak azt a sorsot idézi meg, amikor mindenki, aki ott volt, esetleg holnap vagy holnapután így kerülhetett a tenger fenekére. Mert itt fél és eltemet a hullám kérdőjel. Az ember soráért eljön a temető, és amikor késő éjjel eltemetik, akkor felébred az alvó tenger.

A folyó partján

Egy nyári emlék bukkan fel. Újvidéken a Duna partján egy nyári délután. Ott ültem a folyóparton a bokrok, zöld füvek és vadvirágok közt. Tizenkét évvel a szabadulásom után. És tíz évvel a második, a belgrádi idegklinika után. Az idő múlása már a polgári élet keretében folyik. Az ember az idő múlását ekkor a távozó barátok, a múlt szerelmek.

Itt bukkan fel egy gyermekkori kép is, elemi iskolás koromban egyszer a sarkon a villanyoszlop alatt állva azt kérdeztem magamtól, hogy mikor leszek én már felnőtt. Mikor lesz igazi életem. A kérdésre az idő büntetése felelt. Jöttek a koravén évek őszülő ifjúságban. Az évek elviszik az elfogyó álmokat, és marad az frás rabsága, mint egyetlen vigasz és maradék az életből. Az frásba kell temetni és menekíteni a fájdalmak üzenetét. A temetők világa itt is kísért. A temetőkbe nem jártam 1944 után. De ezután a temetők jöttek el értem, és kísérték el az utamat.

Az idő sötét hullámai a búcsúzó életeket viszik és jelzik az emlékezetben.

Kórházi némaság

A négy idegklinikai élményeit és kísérteit foglalja össze e vers. Különösen az első és a második klinikát. Ez pedig 1953 őszén a zágrábi katonakórház idegosztálya volt, és 1955 nyarán a belgrádi katonakórház idegosztálya. A legsúlyosabb helyzetem a zágrábi kórházban volt, különösen az első két hétben, amikor egy szadista hajlamú erőszakos főorvos kísérletezett velem, mint egy nyulacskával. Engem az a szerencsés véletlen mentett meg, hogy két hét múlva ez a főorvos egy külföldi tanulmányútra ment, és a másik, aki a helyébe jött, az egy igazi humanista volt, egy megértő és jóindulatú ember, aki megérteni és segíteni akart. E kórházban az ajtót csak kívülről lehetett kinyitni. Az elektrokokk után a teljes kábulat és az emlékezetkiesés következik. Egy huzamosabb ideig az ember nem tud gondolkodni és semmit sem tud sem magáról, sem a világról. Ez az emberi nemlet bevezetése. Ezután már csak a halál jöhet. Vagy ha az elektrokokk még nem volt halálos adag, akkor később visszatér a gondolkodás és az emlékezet is. A kábulatból való eszmélés és ébredés után a teljes némaság és szürkeség, majd a kábulat és a derengés kis szürkesége, amelyik lassan oszlik. Utána pedig a belénk szivódó szürkeség és félelem következik.

A második idegklinikai után megkaptam a felmentést a katonaságtól. Ez volt az egyetlen hasznos és megnyugtató dolog ezekben a klinikai kezeléseken.

Sodor a véletlen

Ebben az utolsó versrészben az idő mint végső és kozmikus folyamat jelenik meg. És átfogja az egész emberi lételemet, és ebben már csak mint kis porszem jelenik meg a lét valami álomszerű létben. Itt szólal meg a segélykérő és felkiáltó felkiáltás Pascal nevével. A világűr végtelen hidegségét és magányát idéző gondolat Pascalnak a 205-ös és a 206-os töredékében szólal meg.

A vers a kezdet és a vég találkozását mondja el. És végül az utolsó kérdés szólal meg. Ki szólhat a lét igazáról. A nyelv csak lapuló szavakban szólalhat meg. De mindez csak távoli fényjel az elhagyott időben.

És ki ölelhet meg a távozó kezdet, a halál, vagyis a vég előtt. Ez a találkozás már egyszer megtörtént a születésemkor, amikor ott állt a bölcsőnél a korai halál fenyegető kísértése. Most életem végén ott áll a közelben újra a kezdet és a vég találkozása. Az élet közelgő vége és talán egy frői élet kezdete, mert fel kell támadnia az élőhalott kéziratoknak, hogy igazán éljenek a végre.

NÉMETH ISTVÁN

MIT BÁNTAM ÉN . . .

Mit bántam én öregapámat!
Törődtem én vele,
érdekelt is, mi a gondja, baja.
Az én egyedüli gondom akkoriban még
a játék volt,
a csínytevés,
a „rosszalkodás”,
ahogy a felnőttek mondták
s hajtogatják azóta is.
Pedig dehogyis voltunk rosszak,
csak gyerekek, kik, állítólag,
a tűzön se égtünk volna meg.
És hát értetlenek.
Mit bántam én akkortájt
öregapámat!
Néha azért illendőségből meglátogattam,
elmentem, igazánból elküldtek
hozzá,
de nem az ő kedvéért mentem el,
csak a kilátásba helyezett
édes szőlőfürtjéért,
almájáért,
ilyesmiért.
Ez volt számomra akkortájt
öregapám.
Hogy letelepedtünk volna
néha köréje
a gang garádicsán?
Meg se fordult a
fejünkben!
Pedig ezt várhatta,
valami ilyesmire vágyódhatott,
hogy mindig eleven
csikként sikló unokái

néha megpihennek a
lába körül ott a gang
garádicsán
s hozzá bújva nehéz térdére
hajtsák buksi fejüket
s úgy nézzenek föl rá
ravasz kedvességgel.

Megtettük egyszer is?

Pedig szerettük Ót,
hát hogyne szerettük volna,
amikor mindig mókázásra
kész öregapa volt . . .

Mégsem hajtottuk ölébe
selymes, fényes üstökünket,
nem tettük kezünket
fáradt vállára,
nem néztünk föl rá
ravasz unokamosollyal,
csak tettük, amit
bemagol minden kisgyerek:
– Dicsértessék a Jézus Krisztus!
– Csókolom!
– Szia, öregapa!
És máris rohantunk tova.
. . . Ó, pedig mennyire vágyódhatott rá,
hogy néha odabújjunk mellé
azon a ganggarádicson,
ahol meg-megpihentette
öreg csontjait.
S mennyire leshette
édes szavunkat:
– Hogy vagy, öregapa?

Annyi idő után
most kérdem ezt,
amikor már hiábavaló
a nyafogás.
Annyi idő után most
látom, mily egyedül
vagy azon a garádícson.

Most, miután „elfoglaltam”
kedves pihenőhelyed.

1998

ERDEI ERNŐ

CSEND A TEMES TORKOLATÁNÁL

Éber, szótlan halászok áhítoznak,
arcuk élén a nyugalom
csak barna fátyollal díszített rezgés,
egy-egy kimért rándulás, jó rebbenés,
lélek feletti hatalom.

Figyelő szemükben ballag a folyó,
álmosan jön s megy a Temes.
Tájfestő sárgult kőris, még zöld fűzek
pihennek a parton, s az őszi naptűzek
fénye himnuszhoz érdemes.

Mint a vándormadarak serege, a
nyár színei útra keltek,
búcsúzik a gond is a békés tükrön,
a Nap se kész, hogy képzelt éken függjön,
csak a szellő ült el vesztteg.

A szürkés Temes meg enmagát viszi
a sírba, ahol tovább él;
mit néki a keblén vágyódó ember,
a színes csend s a Duna, ha a tenger
egével úgylis frigyre kél!

Bőkezű béke ölel körül mindent,
mint sarját a nemzói láng.
Ha hűrként játszanak is az idegszálak,
s bennük a rezgések csapongva járnak,
mégis csend hull, hull mireánk.

HUSZÁR ZOLTÁN

A KÖR

bezárult gyűrű ez bizony
abroncs ahonnan nincs
kiút csak fölfelé vagy lefelé
a kút mélyébe az ég magasába
fölszálló páráként füstként és vízzé válva
vagy porrá röggé
örökké így lesz most már hitte akkor
a gyáva féreg a vérengző
fenevadnál undokabb
„vipera fajzat” védtelen áldozata
fölött szilaj halotti táncban
diadalmámorban
tort ülve „csak súlyos hibák
kilengések” csak elüldözés még jó
lett volna kasztrendszer
kirekesztés jó lett volna
irtóhadjárat bennszülöttek ellen
több ennél vérbosszú
több ennél
janicsárok féktelen dúlása

több ennél
kardélre hányás jó lett volna
tatárjárás csak pogrom több
ennél szadisták orgiája
csak konkvisztádori kéjelgés jó
lett volna disznóknak
odadobva eledelül
csak rabszif jó lett volna
pórázon tartás több ennél
csak korbács és gerinctörés
csak dózsa kínja jó lett volna
tarkónlövés
csak sortűz jó lett volna
megcsonkítás csak
„szemet szemért fogat fogért” még jó
lett volna a bénultságban
csak hathetes kínzás
csak gyűjtőtábor
gázkamra jó lett volna
csak összeroppanás parázs
szétszaggatás csak
tűzes harapófogó csak
fűrészelés csak húsdaráló
szemétködör
a betemetett segélykiáltásokra
harangok kongnak a föld alól
azóta is
nincs tiszta hang és robbanó szárnyal
menekül onnan el
a madár és hálóban vergődik ott a hal
az a kevés ami még a rajból megmaradt
vajh ez lett volna az éden
„hatedfziglen legyenek átkozottak”
nem elég
loccsanjanak szét mint a kiöntött víz”
nem elég
szoruljanak csomóként kopjafába fakeresztbe
nem elég
órlódjenek föl kavicsként
folyó fenekén nem elég
pókhálón lógnak örökre

bebalzsamozva nem elég
 falják föl saját kölykeiket
 még ez sem elég
 szórja őket tengerbe hamuként az északi szél
 még ez sem elég
 azoknak semmi sem elég
 a bibliai angyal kardjától
 az összefonódott szálak végleg elszakadtak.

LÁTÓFA

Elnéz a kert fái fölött
 hatvanöt lépcsényire onnan ahol született
 szép távolság ez annak aki csupán egy helyben topog
 minden kék halványuló

elállt a budzsáki kút öblös csapján a zuhogó
 szikrázó víz mely kivágta volt a bögrét
 az ernyedtt ujjak közül
 az az út ott meteoritokból épült
 elérhető távolságba került a trónus lábainál
 a leborulók fénylő arcán nincsen harag

elnéz a táj fölött
 mely zárt terület

ez a világ valahogy mindig félhomályban maradt
 eszményi rejtekül az útonállóknak
 a megmaradtak itten csak gyámoltalanul szemlélhették egymás
 keserves pusztulását
 mint hogyha itt mindig túl sok lett volna a szégyellnivaló
 és rejtegetnivaló
 micsoda jó vadászterület is volt ez mindig
 minden jöttment lesipuskásnak portyázónak
 és ittragadtnak
 készséges fölhajtókkal és kopókkal

kilőtték a pásztort hogy szétszéledjen
 a nyáj

elnéző ha belegebed is.

ÁLLÓTÜKÖR

Az ember
még akkor is gyáva
ha csak önmagával
áll szemben.

B. FOKY ISTVÁN

AKÁRCSAK MÉLYBÚVÁR

Ha innen az előkelő harmadikról
alábukom virány-vizek feneketlenségébe,
s botladozom, akár mint esendő ember
vagy bicebóca néember, csak körbejárom magam.

Tercsi a botladozók patrónája.
Néha éjjel is felcsörgetik, s
null órán gyóntatója akaratlan valakinek,
akinél még álmában sem tudja a jobb,
hogymire ébred manapság a bal.

Bal váll. Jobb váll. Fájlalja az olimpikon
mindkét vállízületét, s nyög, ahogy nyögve
ihatja valaki sörét olybá tűnve a kifli alak
kétszeres birkózóbajnok, hogy csupán bajnak
tették itt partra, ahol békaállásban
lesi a neki csikkeket gyűjtő gyerkőcöt.

S miközben a taposott maradékból rácsavar,
hunyoritva tekintettel, valami Nap-nézőn
fogja fel tekintete tuskéire kedvesét,
a túlnani hetedik emeleti teraszon
rongypokrócot szövőszéken munkáló női aktot.
Azt mondják, hogy az olimpikon egyszer
még vele is megmérkőzik netán.

BÓKA MÁRIA

SZUGGESZTIÓ

Kié volt, kié lesz az új –
látja fordítottját
ki fejtetőre áll
boldogabb nem lesz
ki betűt vet nevet
kinek egyre megy oda-vissza
s már azt sem látja
mikor színt vált a kulissza
ha egyszer elemelték
orráról az okulárét –
hogy ne zavarodjon meg egészen
ki gyalogszerrel
kétezerben parkolni akar
számítógépesített agarakkal
zsebében lyukas garassal
a lidérces mát
harapja át
kígyóméregbe mártott fogakkal
induláskor fogóddzon jó erősen
a szélbe
a sárba
a fénybe
előtte hullámzó síkos utakon
a semmibe
merítsen tuti valót
ne adja meg magát
végérvényesen –
a fészken kotló tollnok
merüljön bűvármélyre
koccintson legyen mersze –
ugorni fejest
újra pulzáló hullámok
megszállott kódébe;
csillagtócsával szemében
magára ne rántsón gypet.

HÉJA-ÉJ

Valahol kő mozdul,
nem leli koncát
vijjog a héja –
surrogó nádas fölé
hajlik a holdkaréja

Valaki elindul,
oldozza árnyát
nem fordul jobbra –
járatlan utakra lép
szavát senki se hallja

Az idő eliszkol,
itt hagyja nyomát
felső parancsra –
értetlen jeleket ró
a megzavartra

Valahol eb mordul,
héja valahány
lendül magasba –
valahol kopogtat most
íratlan törvényt hozón,
a végítélet papja.

Palics, 1998

GULYÁS JÓZSEF

KÉT ÉLETEM KÖZT

Keresve, mert untam már
kapát és rögöt,
fehérebb fehéret,
vörösebb vöröst

és porrá döncölt szalmát
szalmazsákban,
messze gondolva, hagytam
és elmentem
és kerültem távolabb,
mint vagyok,
de Ludas és Palics közt,
a fele-úton, ahol
a deres répaföldön
régi árnyakat vetít
az emlékezet,
mezítlábosan, kelletlen,
nagyalátó kölök,
két életem közt,
egyre ott lábalok ma is,
örökre ott jövök . . .

ÖRÖKSÉG

A kemény fát anyámtól,
apámtól a lány telket,
a rossztól a szépet,
a gonosztól a lelket,
az ördögtől az eszmét
és fölraktam magam,
mint halálos menedéket.

KISZÁRADT AKÁCFA ÉNEKE

Nyárfa voltam én,
rezgő falusi nyárfa,
lelkem volt a levél,
rezgett s félt,
mindig táncolt,
míg köztetek voltam.

FEHÉR KÁLMÁN

MARE NOSTRUM, AVAGY KIS MAGYAR KÓLÓ

Tőfének, Adria tengerészgyalogosának

Könnyeim a Durmitorról,
Könnyeim a Durmitorról.
Adriámat nem találják,
Nem öntözik, nem árasztják.

Kék fedelű felhők, merre
Vitt a szél, hová fújt a szél?
Nincs ott madár, nincs ott sirály,
Színes hajó, se fehér, se kék.

Füvek Anyja, egek Ura,
Hol merültek el?
Milyen messze, milyen mélyre
Süllyesztették el?

Kőből épült házam,
Annak küszöbét
Nem járhatom többé,
Nem is mosom én.

Csak álmomban, csak álmomban
Vijjognak még a sirályok.
Úsznak felém színes hajók,
Vidám hajók engem várnak.

Hajózni kell, hajózni kell,
A szél ellen ellenszéllel.
Kék fedelű felhők a térképem,
A térképem, a térképem.

MINDENHOL

Erre most ilyen a téli délután.
Eltűnt a hold a fák alatt,
Vagy talán nem is volt fenn az égen?
Mosakodhat itt már minden szégyen.

A mérleg nem részrehajló.
És a sorsintéző tolvajok,
A minden csatában győztesek,
Sorakozunk mi, vesztesek.

SORJÁZÓ ÉNEKEK

*Szólt a vigyázó: Eljött a reggel,
az éjszaka is: ha kérdeni akartok,
kérdjétek, forduljatok vissza
és jertek el!*

(Ésias Könyve 20., 21., 22.)

A KISZOLGÁLTATOTTAK

Szikes határban szétszórták csontjaink,
Szél se kél, hogy egybehalmozza,
Vihar se támad, hogy szanaszéjjel szórja.
Nem esik az eső. Nincs ami rohassza.
Harmat sem hullik rá, nincs aki sirassa.
Íme!
A felettem való jóakarata ez!

Menekültek elibe vittem a kenyereimből,
Nemcsak törtek, de el is vették tőlem.
Gyerekeim kinőtt ruhácskáit
Ereklyének szántam.
Óriztem, vigyáztam, mégis nekik adtam.
Íme!
A felettem való jóakarata ez!

Kapumat nem zártam, s az udvaromban a kutyák
Oly kezesek és szabadok,
Mint akik nem láttak más határt és más világot.
A házam kulcsát is nekik adtam,
Hogy legyen szoba és parázs és kályha,
Hogy a befagyott lelkük valahol a családi ház
Tűzhelyénél kiolvadjon.
És végül engem zártak ki,
Rám uszították saját kutyáim.
Íme!
A felettem való jóakarata ez!

Instanciákhoz fordultam, egyiktől másíkgig,
Szóban velem voltak, de a papíron nem.
Áramot, adót, mind én fizettem,
Büntetőkamatot felírták nevemre.
Házamon kívül kerültem, be sem engedtek.
Mert a törvény szent és sérthetetlen.
Íme!
A felettem való jóakarata ez!

Hiszek az Istenben, hiszek a Törvényben,
Egyik az egeké, másik az országé.
Ők tudják azt jobban.
Mennyire görnyedjek, mennyire hajoljak,
Hogy megelégedjenek általam ott,
Valahol fenn azok a Nagyk!?
Íme!
A felettem való jóakarata ez!

Kitártam ajtómat, pedig rettegetem, hogy jönnek.
Kivágták fáimat, pedig hogy dédelgettem,
Trágyáztam, sor között ekéztem.
„Majd az unokáim” – mondogattam közben.
S ahogy a szélvészek ott délen tombolnak,
Úszköt dobtak padlásra, szobába, otthonra.
Ha nem az övé, ne is legyen másé.
Kérem a Hatalmast, ha már tűzzel jöttek,
Tűzzel távozzanak.
Íme!
A felettem való jóakarata legyen ez!

A FEHÉR SZOBA TITKA

Fehér szobámba
Kék holló szállt.
Szemeim kertjében
Karóra nem talált.

Verdesi a szárnyát.
Csórében zöld dió.
Jeleket rejt a távoli
Purgatóriumból.

Benne a jelszó:
Egy magánynál
Több magány
A leírt szó.

Fehér szobámba
Kék holló szállt.
A versemben
Karóra talált.

TOLNAI OTTÓ

IN MEMORIAM

SÁNDOROV FRANCISKA

Franciskához még mint az újvidéki FORUM
könyv- és lapkiadó titkárnőjéhez
(amikor tehát még fogalmuk sem volt
hogy egyszer londonba hajtja őket a sors)
került valahogy hangya andrás
jellegzetesen keskeny
(ahogy mondani szokták szalagnyi)
londoni házat ábrázoló

kis levélrajza
 gondoltam más rajzokkal
 azt is nekem ajándékozta
 de azonnal észre kellettennem
 a szép gyümölcsös közepén álló
 duna-parti házban különös ragaszkodását
 a színekkel éppen csak megérintett
 rajzhoz
 amikor londonba költöztek
 mint a csiga magával vitte a kis házat
 és valóban egy ugyanolyan házban
 szögezte fel mint amilyent ábrázolt
 mint amilyenben néhány év múlva meghalt
 egy ugyanolyanban
 ám a hangyaházban franciska tovább él
 annál is inkább mivel hangya is londonban
 halt meg jöllehet az ő sírját hiába kerestem
 (kerestük franciskával):
 jeltelen.

NIAGARA

*Elnémulva s azon bánattal hagytam el e helyet, hogy
 amit itt láttam s hallottam, soha elbeszélni, sem leírni
 nem leszek képes. Azon festések és rajzolatok, melyeket
 eddig a Niagaráról láttam, csupa mászolásoknak tetszetek
 az eredetihez képest, s minden leírás hasztalan
 hozzátétel és utánözása a valóságnak.*

(Böloni Farkas Sándor)

Ha nikola teslának (pesten
 dolgozott puskásnál) sikerül
 turbinát szerelnie a niagarára
 én tudom szerkesztettem
 cérnagurigából perpetuum mobilét
 ha sikerül nem kellett volna kitalálni az
 atomeróművet mint olyant
 én láttam a niagarát
 akkor is ott volt a zsebemben

az a cérnaguriga
én láttam vízpáragombája tényleg
hasonlóforma mint egy állandó
szép ártatlan üde atomrobbanás
se ilyen se olyan
mint az isten
hatalmas ott az orrod előtt
mégsem látod.

Magyar lászló az állítólagos őst
az afrika-kutató magyar lászlót is
kutatta a szabadkai városháza tornyában
található levéltárosi cellájában
kutatta más szabadkai világotutazók vadászok
életpályáját is
ám az ő napi problémája mindinkább az lett
hogyan hazajutni palicsra
(ha benn maradt valami rendezvényen látni
lehetett ahogy hirtelen felugrik magyarázza
a körülötte ülőknek mennie kell indul a palicsi busz)
magyar lászló két dolgot akart látni még
a világban:
a gyerekeit meg a niagarát.
gyerekei a röptéren várták torontóban
még aznap elvitték a niagara-hoz
– és kettérepedt a szíve
gyalult kanadai tölgyfa koporsóban hozták
haza a palicsi temetőbe
mondják azt mondta jó gyerekei vannak
a niagara viszont szebb a képeslapokon.

Operaénekes volt szabadkán
férjét és fiát valamiért kinyírták
két szép lányával menekült kanadába
ott jó volt de nem énekelt
miért nem énekelt kérdeztem
azért mert hangos a niagara
aztán egy télen befagyott az ontario s az eriet
megállt a levegőben a niagara
gyönyörű volt

és teremtés előtti csönd
ismét énekelni kezdett
kiénekelte a magas c-t
s a jég isten csillárja megrepedt
lezuhan
zuhan
zuhog azóta is.

JUHÁSZ ERZSI

*Tél,
él . . .*
(Kosztolányi)

Kanül-
lé szellemül-
tél
csak eltörhet-
tél
ám a hó-
labda
megállt a napban
nem csöpög:
márványhólabda.

DOBOS JÁNOS

Mint lövegekre emlékszem
apja szűcsműhelyének
általános naftalinillatában a süvegkaptafákra
anyja egész életében csak fércelt
mint anyáink általában
együtt búcsúztattuk konczot
én egy kicsit elpityeredve
utána a hullaház mögött odajött hozzám
s mondta hogy az ő búcsúbeszédét
meghúzatta vele a felesége:

az óvodából jövet ugyanis rendszeresen
 beengedte (beterelte-beszoktatta) őket
 biliárdozni az egyik kocsmáros
 már szépen oda voltak készítve számukra
 a kissámlik
 egy napon aztán ott talált rájuk a két
 nagytörvényű kisiparos apa
 utoljára (egy hónapja) mondtam neki
 hogy a zentai címerről írott könyvét
 odaadtam heraldikával foglalkozó barátomnak
 aki máris újarajzolta a zentaiak címerét
 akkor mondta jancsi hogy sorba akarja venni
 mind az észak-bácskai városok címerét
 (lehet a hagyatékból majd elő is kerül az új könyv)
 én nem nagyon tudtam mit kezdeni szülővárosunk
 címerével
 a figura egyik kezében kard a másikban ekevas
 (igaz az ekevas verseimben velencei tükör)
 és most végre egy olyan helyen élek
 amelynek nincs címere
 ám sokác barátommal már régóta tervezgetjük
 (a heraldikus majd kijavítja elemi hibáinkat)
 hogy egy napon ünnepélyesen felhúzhassuk
 homokváram udvarában
 jóllehet dobos (ahogy magyar lászló sem) már nem lehet ott
 mikroautonómiánk kikiáltásának bensőséges ünnepségén.

PUSKIN EXPRESSZ

Éjjél után száguld át
 állatkertünk agg oroszlánjánál is
 félelmetesebbet rikkantva
 éjjél után száguld át
 palicsfürdón
 a szó szoros értelmében rajtunk
 ágyunkon
 a PUSKIN EXPRESSZ
 mint egykor van aki még emlékszik
 agatha christie regényéből legalábbis
 szabadkán az ORIENT

egyszer valamiért le kellett fékeznie
mármost a PUSKIN EXPRESSZ-nek
itt palicsfürdón
körülzajláztam
minden részén folyt a szar
pedig hát palicsfürdőtől még messze
athén
pjontek miután a petófi utcában
megfojtotta feleségét
a PUSKIN EXPRESSZ elé vetette magát.

Görögbe indulva
az autónk még szerbiában lerobbant
a mechanikus szülei azt mondták
miért nem maradunk (nyaralunk) náluk
mit a fenét keresünk görögországban
finom túrókkal pálinkákkal traktáltak
bennünket úgy kellett megszökni
páratlan vendégszeretetük elől
ezért nem is mentünk le athénig
az első szép plázsán letáboroztunk
alig jöttem ki a kék medúzák közül
annál is inkább mivel felettünk
havas csúcs ragyogott
végül mégis rászántuk magunkat
felhajtunk a csúcsra
alig értünk fel
máris egy újvidéki rendszámú
kis sárga RENAULT jött velünk szembe
balázs attilák voltak
már javában söröztünk
amikor megkérdeztem nem értem
miért éppen ezt a csúcsot foglalták el
a telepi (újvidék egykor magyarok lakta
negyede) frók ugyanis akkortájt épp
mint telepi frók
készültünk kiválni a magyarországi
magyar és a jugoszláviai magyar
irodalomból
(a romániai és a szlovákiai magyar irodalomból

akkor még nem készültem kiszállni
mert sajtukac akkor még nem ettem
beléjük magam
azóta már azokból is készülök kiszállni
mert szű- avagy szíúszerű ékírással
félíg-meddig beléjük írtam magam)
szép esteket rendeztünk a telepi petőfiben
a művelődéstörténetnek majd fel kell mérnie
(nagy józsef sebők félix bicскеi tickmayer argyelán
a telepi rádió is akkor indult valójában
ugrnov ružo képeslapjait
amelyet még csak most állítanak ki new yorkban
mi ott már akkor kiállítottuk)
te nem tudod kérdezte attila ámuldozva
hogyan hol vagyunk
hol
hol vagyunk kérdeztem
te nem tudod hogy az olimposzon vagyunk
nem mondtam
nincs bedekkerem
ha nem lebegek benn kék medúza
inkább a lengyel turistákat figyelem a kánikulában
ahogyan ciánzöld kesztyűket meg nyersvaszon
mosogatóruhákat árulnak a kempingben
akkor amikor a pjontek megfojtotta a feleségét
és a PUSKIN EXPRESSZ elé vetette magát
a véres sínek mellett kódorogva arra gondoltam
ahelyett hogy ezt a borzalmat csinálta
miért nem kapaszkodott fel inkább
az utolsó vagonra
és most ott élhetne szépen athénben
egyszer akár össze is futhattunk volna
fülledt éjszakán valamelyik kávéház teraszán.

Az egyik lány (irodalomról beszélnek nekik
a soros-alapítvány műhelyében) egy tetőről
írt ahogyan zuhanás közben haját elvágja
a csatorna éles pereme
(jóllehet azt a bádgosok finoman visszahajlítják
ám én nem tudtam ennek az eljárásnak

a pontos szakkifejezését
pedig nemrég csatornázták újra egész homokváram
be kell majd ugranom bádogosunkhoz
aki különben harci kutyákkal foglalkozik)
a lány verse valójában kész volt
de én akkor arról kezdtem értekezni
most kellene tovább írni
most amikor már minden leállt
amikor már szinte lehetetlen
s példaként azt találtam mondani
írja azt:
a galamb pedig egykedvűen turbékolva
akár egy üveggömbben
ott tollázkodik
(lehet úgy is hogy csak turbékol
vagy csak tollázkodik)
lenn a föld forró magmájában
ám ezt meg már magamnak mondom:
most kellene tovább írnod
most mind kataleptáidat
most amikor már minden lefékezett
leállt
mindenből folyik ki a szar
amikor már szinte lehetetlen
folytatni
s értelme sincs az egésznek
most amikor már pjongtek is
megfojtotta feleségét és a PUSKIN
EXPRESSZ elé vetette magát pont
(illetve kettőspont): *most*.

Én egyszer régen szentpétervárott
amely akkor még leningrád volt
és semmi remény sem sejlett
hogy valaha is más lesz
szemügyre vettem puskin szobrát
tintatartóját miegymását
valahogy minden jel affelé mutatott
hogy ezt az ázsiába tévedt
enyhén szerecsen valakit

annál is inkább mivel ott téblábolt
a cár körül előbb-
utóbb lelövik mint a kutyát
akkor ott a sínek mellett kóborogva
arra is gondoltam hogy pjontek
ahelyett hogy ezt a borzalmat csinálta
miért nem kapaszkodott fel
a PUSKIN EXPRESSZ utolsó vagonjára
és most ott élhetne szépen szentpétervárott
egyszer fehér éjszakán akár össze is futhattunk volna
valamelyik néva-parti csehóban
s a nagy vodkás dumában
egyáltalán nem is lett volna szükséges érintenünk
a határZÓNA
e semmis (metafizikus) fürdőhelyét (palicsot) mint olyant.

ŐSZI ETEL

A HÉTFŐ A LEGNEHEZEBB

Hétfőn a reggel mindig hamarabb van,
hétfőn az emlékek torz alakot vesznek,
hétfőn a türelem mind kevesebb,
hétfőn az óriás is lehajtja fejét,
hétfőn a víz zavarosabb,
hétfőn a sírás még nehezebb.

Hétfőn a távolság nagyobbra nő,
hétfőn a csillagok tompábban égnek,
hétfőn az indulat még hevesebb,
hétfőn a titkok sokkal mélyebbek,
hétfőn a babona még feketébb,
hétfőn a halál mind közelebb.

PITYÓKOS NÓTA

(B. L. barátomnak, aki nem tudta kimondani az ő hangot)

Őszi örömök szöknek előlem,
szüreti nóta,
fürtös nevetés.
Fölöttem röpülő körhinta,
fölemel, földre dob,
összeborzadok.
Ökölbe szorítom kezem:
ugyan márt!
Van még öröm!
Akár körömpörkölt,
akár egy tál barátfüle,
heróce, csöröge,
de ha csak sült tók,
az se baj.
Vörösbor bíborlik poharamban,
vagy állott víz lötyög,
töltök neked is,
derülj, barátom!
Az élet szép.
Ne zsörtölődj,
szöknek az évek,
szöknek az őszi örömök.

FOLL-KLÓR

Sárga cipő, barna cipő,
rámás csizma, fekete.
Bársonymellény, selyemnadrág,
kilyukadt az ülepe.

Dínomdánom, lakodalom,
hegyen-völgyön esküvő,
gyöngyös párta, zöld bokréta,
mit hoz rátok a jövő?

Pörögj, forogj, járd a táncot,
majd lesz elég nemulass!
Dínomdánom, szánom-bánom:
fenn az ernyő, nincsen kas.

CSONKA MARGARÉTA

ÁRNYÉKOK

Ne adjatok verset fülemnek,
ne adjatok verset szememnek,
vigyétek innen Shakespeare-t
más szobáknak.

Hozzátok Nárcisz tenyerét,
hozzátok nekem el a szemét,
a világtalant,
simítsa arcomat.

VISSZHANGGÁ VÁLTOZOM

ülök koporsóm szélén
borostyánkőszívemben
tiszavirág-szerelmem
visszhanggá változom
Monteverdi kórusában

Szabadka, 1991 őszén

BALKÁNI BALLADA . . .

Sok-sok év után az asszony megtalálta azt, aki neki most már mindig kellett volna. Volt azonban egy nagy baj, az asszony túl jó volt hozzá, így az ember azt kiabálta, légy végre gonosz hozzám, hogy szerethesselek, keress magadnak valakit, hogy küzdhessek érted. Én most elmegyek oda, ahol téged elevenen megnyúznának, kiszednék a szemed, és a nyelved kitépnék, elmegyek velük barátkozni, hogy sose jöhess utánam, s én ott kételkedni akarok benned. Te közben elcsöndesedsz, mint az óra, kinek holt a gazdája, vízszintesen fekszel, mint a ravatalon, közben szobádban nádasok árnyai suhognak, hullámzanak, úgy mint ott kinn a tavon, ahol együtt hallgattunk; engem ne keress, mert hét éjszakán hét puskával ülöm nászomat, s hozzád az utat nem találom. Soha nem találom. Messzi legendám leszel, csak álmaimban emlékezem . . .

*

És az asszony bánatában nagy és hullámos levelű délszaki növénné változott. Álldogált egy sarokban, maga sem tudta, hogyan került oda s minden reggel egy nagy könnycseppet ejtett a ház asszonyának a kezére. Egy nyári hajnalon kivitték, és az esőcsatornához kötözték. Ezentúl légy hű hozzá, mondta a ház embere. És a csatorna, ki máskor boldogan zengett az esők zenéitől, most áttüzesedett a szerelemtől és csak ölelte a nagy és hullámos levelű növényt. Annak a levelei megégték s többé nem könnyezett, lesoványodott, bordácskái kilátszottak. Sem élő, sem holt nem vagyok, így kiáltozott a Holdleánynak, de a csatorna süket maradt, és örült a rózsaszínű masniknak, melyek hozzábilincseltek a növényt, aki valamikor asszony volt . . .

1997

CS. SIMON ISTVÁN

IMMÁR

Pokoli vigorral
immár beárnyékolt
ablakomhoz
közeleg
a sírokon dübörgő
ezredvégi
„diadalmenet”.

REDÓZÁS

Homlokodon még mindig
azok a sebzett, sötét
vándormadarak
terjesztgetik
a szárnyukat.
(Miközben szertesztét
bőrödöz vizeken
redőzik
a hiány.)

Valaki távolról feléd kiált.

Tétován töprengsz (tovább).

A gyorsvonat késik
vagy kisiklott
üres az állomás
és az idő nélküled fut . . .
Töprengsz, csak töprengsz
a hideg alkonyatba
merevedett kisvárosban,
ahol már
áttaposott
rajtad az út.

KUSZA LEÍRÁS

Az idegenné züllesztett
nagyképű város
ragacsos állomásán
a várakozásában megalázott
tömegből
elébem állt
egy tagbaszakadt
mankós alak
és töredezett tekintettel

néhány devalválódó
dinárt kért
(félremarkoló karmok
remegtek a kezén).
Majd távozóban
fölcsattanva hadarta,
hogy ifjúságunk bálványa
volt ő valaha . . .
Talán akkor, amikor balgán
azt hihettük,
hogy szépséges jövő
áll mögöttünk.

BRASNYÓ ISTVÁN

SEMMI LESZ

Az invokáció provokációtól teljes
időnk jöttén átlépve az adott hely határát
erődrendszer kidolgozott tervrajza gyaloghidak meg építők
kapuk hosszú fölvonólánca véget nem érő középkor
mint kiásott csontok rozsdállása
kiválás a közönséges emberanyagból
amikor a tömeg ím rengeteget veszít varázsából
mi volt itt a bökkenő mi volt a fölfoghatatlan
elnyomva vashidak robajlásától a pillérek fölött
gépesítés a géppé válás magasabb foka
kenőolajban elúszó lehetőség
ahol egybeérnek a mérművek és a sikátorok
a látvány a látásba belelóg
letaposott sөvény közt megindult föllendülési folyamat
a vonzalom ellentétessége
gyakorlatban átvészelt időszakok
hajnal felé mint dübörög az alkohol az ereken
és minduntalan visszatérőben vagyok
bevont lobogók lobogása ösztökél

a légtér egészen üres lett akár a szélzsák
nincs zaj amit egymagamban ütök
mennék sokfelé lakozásom elveszett utcáiban
a Danilo Kiš utcában laktam valaha két ízben is
másodsor már nem próbáltam irodalmat tanulni
okulni belőle
sohasem is láttam jeges bizonytalan körvonalú ormait
csak jöttem valahonnan ahol már nem volt helyem
(e kívül nincsen számomra hely)
és elbűvöltek a frissen nyomtatott vaskos könyvek
miként a barbárt bűvölheti el a csillogás
a hozzám képest túl okos szerzőik
a sok megfontolt egyvégtében irodalmat ontó ember
a versszakokat időmértéktől pulzálva ónos esőre pisálók
emlékszem Zilahy Lajosra mint szenzációt mutogatták
az állítólagos világhírnév fölmagasló amerikai csúcán
az akkori helybeli elit társasága az agyamra ment
a kisebbségi politikuscsoport intellektuálisan siralmas uszályával
mostanra mindannyian meghaltak kivesztek egy szál sem maradt belőlük
egyedül maradtunk-e kérdezem
a nagy antik pesti fró az elmaradhatatlan disznócsülökkel
mint afféle attribútummal
ezen én már nem fogok rágódni
most már tudom hogy a kalapjukra kellett volna csapnom
lokális magyságrendben a fejük búbjára
valami főntről lefosott alkonyatban
ahogy mindenestül vesztegeltünk sárga vidéki állomásokon
szárnyvonalakon veszteglő vonatokon
hogy legalább így múljon velünk az idő
valamelyest múltott
hiszen egészen odavan miként a XX. századi nemzeteszemély
kétkedni lehet de a többi mind igaz
szörnyetegek járnak a dőlt betűkkel teleírt lapokon
könnyű szívvel átgyalogolnak a magasra tett mérce alatt
be kellene fogni ezeket a kísérleti állatokat
elkábítani és fölboncolni
vajon mit hordozhatnak magukban
miféle sorsot vagy mellékelve milyen magyarázatot
vagy csak mütők csöpögő csapjait
bonctermi illemhely csorgó klozetjét

amelyről lelopták az ülőkét
 kétségtelen hogy tartunk valamerre
 mocsaras és bűzlő lagúnák felé
 ahol a világ szennyvizeit most derítik
 s ahová lila derengések érkezten
 részeg hajók járnak okádni
 áttörve szellemi vesztegzárakon és betegszobákon
 valaki majd pontosítani fogja definíciójuk
 a sok első kézből származó hajótöröttje
 időzített bökversek kiagyalói
 nyomukban jókora elszabadult fátum settenkedik
 rendezett rendőrségi nyilvántartással
 volt ideológusok eszmei nehéztüzérségétől támogatottan
 hogy így majd semmi lesz

az is lett.

JUNG KÁROLY

DE SUPERSTITIONE POPULI

(Urbana interpretatio)

Épp kihajolni készültem az ablakon.
 Reggel volt – vagy inkább reggelfelé –,
 A hajnali kelés átka, hogy ezt
 Utólag biztosra eldönteni bizonytalan.
 Nyúltam a függöny felé – félrehúzendő,
 Amikor a kertbe – kert, ugyan!,
 Csúf romjai egy korábbi állapotnak –
 Odaröppent a hajnali vendég, egy
 Feketerigó, aranysárga csőre alapján
 Feketerigó hímje, már-már állandó
 Hőse néhány korábbi versnek, s egy
 Korábbi kertnek – lásd: költészet
 És valóság –, ezen a mostani

Tartózkodási helyen ilyent még nem
Tapasztaltam.
Vajon mit kereshetett ezen a helyen?
Fekete lévén alvilági küldött?
Elhárítandó jött tervezett akciómat?
Ez egyébként később sem derült ki.
Utólag elemezve a jelenséget, igazi
Konfliktushelyzet: már-már később
Elmesélhetővé gazdagodott lehetséges
Történet.
Kihajolni készültem tehát az ablakon.
Szemügyre vétel szándékával: hogy is áll,
A majd fél éve folyt takarítás után
Mivel gyarapodott a kert szemétretege:
A semleges rongyokat – mosogatórongy,
Portörrlorongy – leszámítva van-e újra
Virtuális ellenfélre jellemző anyag:
Hány bugyi, melltartó, egykori csábos
Kombiné, betétek, s egységnyi időtartam
Alatt mennyivel növekedett az óvszerek
Száma: eredeti kiszerezésben, kibontva,
Vagy éppen szerepe betöltése után
Ott himbálózva a mályvacserje ágain.
Bár nem biztos, hogy semleges dolgokról
Szólni ebben az összefüggésben indokolt.
S nem is beszélve a tárgyakról, melyeknek
Szerepe meghatározhatatlan: csipeszek,
Cigarettaátdoboz, tampon, tamponosdoboz;
Elemzendő továbbá: ebben a gazdag
Repertoárban mi a véletlen, s mi nem; minek
Jelentőséget nem tulajdonítani nem szabad.
A kihajolást követte volna a kilépés
Az ablakon: mindent eltávolítandó, óvatosan,
Hajnali órán, hisz a nevenincs ekkor még
Rajtakapható, mélységesen gyámoltalan:
Régi tapasztalat szerint elhárítható.
Az ember ugyanis – elvileg – oly védtelen.
Kiléptem tehát az ablakon: hajnali órán,
Amikor még minden adott, a fű még harmatos,
Herseg az óvatlan léptek alatt.

A léptek nyomában sok-sok eltaposott álmos,
Cirmos fehér ibolya, a mályvabokrok most
Fakadnak.

A tölgyfa kivágva. Téves helyen és téves
Időben semmi értelme állnia nincs.

A réteg valóban adott. Hány alkalmas
Reklámszatyor, s rövid jövés-menés után
Mire szemben, az ablakokon, a napkelte
Visszacsillan, nincs már feketerigó,
Nyoma sem a buzgó ellenfeleknek; a kertben
Visszaáll a megelőző állapot. Tereget
Már éppen az egyik kitartó nevenincs.
Mindig ugyanaz a repertoár: innen jól
Láthatóan mindaz, ami nappal elfedi mindazt,
Ami csak éjszaka látható.

Világos, érthető, kimódolt kommunikáció.
Mégcsak kósza zajok sem teszik olyanná,
Hogy ne legyen rögtön érthető. S kinek szól.
A reklámszatyor megtelve, kerítésen kihajtva
A másik világba: hiszi a jámbor hím,
Hogy sutáknak cselein újra kifogott.
Ámde aligha védte meg köreit. Napnyugtakor
Minden ismét újraindul. Újraindul minden
Szánalmas városi történet. Mutatis mutandis,
Mondhatná a püspök atya, percegő lúdtolla
Felett kitekintve ódon palotája ablakán.

**Cím: HOL TARTOK KI, HOL TARTOK BE,
AVAGY HOLT ART O. K.?**

Alcím: Konyhadeákul: *Destructio textorum*, avagy *poema brevis actualis*, vulgo: *A szöveg szétverése, avagy időszerű dalocska*

**Mottó 1.: *Vólt, ki honnyát aszerént verte szét,
Bides szeszekben forogván elveszté esztét,
Tagjait lefogni nem levék – Jézusom!
Ki rína hát, vagy kacagna egy textuson?***

Carolus I. poeta hungarus, ismeretlen magyar költő, valószínűleg a XV–XVI. század fordulóján, egy szövege már publikus, feltehetően *Lónyay Erőébet* virtuális őse

*Mottó 2: Balahua mah jobogo
iva mahé mahé
lubrug kjang kivava
da koko muko
blugg!*

Weöres Sándor ismeretlen verse, autográf kézírata birtokomban

*Mottó 3: Juhoa huluma jeniva
emora homeja kullo
tepale meluva . . .
Jeniva homeja juhoa
kullo tepale . . .*

Papok énekelte szertartásdal részlete egy elpusztult birodalomból, rekonstruálta *Weöres Sándor*

*A vers: Hol tartok?
Hol tartok?
Ahol tartok ki,
Ott tartok be?
Így tartunk ki-be?
Holta rőt ok?
Holta R. T. O. K.?
Holta R. T. ok?
HOLT ART O. K.?
MORT ART O. K.?
H. oltár tok?
H. oltári tők?
H. ól tárt oka?
Holt a Ritók?
Hol a tartok?
Hol tar a tők?*

Dzsá gulbá rár kicsere
Áj ni musztasz emol
 Hol a tar ripók?
 Ahol tar a tőke?
 Hol tart a tőke?
 Holt oltár töredéke?
 Holtak oltára toboroz?
Imhol a tárt okok!
 (Holteár toboro Okinawa vava . . .)
Kotta kudora panyigai
Kudora kotta ű
Kotta panyigai kudora
Panyigai kotta ű
ÖRVÉNY FOROG ÖRVÉNY
Minden visszatér ÖRVÉNY FOROG
PULÓSZTA SIPAVARITAGPA
ÜRES SZÍVDOBOGÁS
HOLT ART O. K.?

Megjegyzés: A torlódó szövegcsonkokhoz *abbreviations* címmel értelmező jegyzetek járulhatnának. Ámde mivégre? A konstrukció, a rekonstrukció és a dekonstrukció elhivatottjai számára úgyis dekódolható, hogy ebben a halmazban valós vagy lehetséges vendégszövegek lapulnak. („ . . . ne csak az ember olvassa a verset, a vers is az embert.”)

Indoklás: 1997. augusztus 20-ai keltezéssel levelet intézett hoz-
zám az ősziváci (Bácska) Szenteleky-napok Tanácsá-
nak elnöke, hogy a rendezvény irodalmi műsorában
„jugoszláviai magyar írók »Hol tartok?« kérdésre vála-
szoló *élő antológiájá*”-ban vegyek részt. A felkérés-
re – örökké késő, s általában elmaradó – szokásom-
nak megfelelően nem válaszoltam. Ámde ez a
szöveg aztán mégis kikíváncozott belőlem. S végül
fel is olvastattott, valószínűleg arra a mondatra gon-
dolva, amely a felkérő levélben olvasható: „Ha netán
nem akarod elárulni, hogy az irodalomban (vagy az
életben) *hol tartasz*, természetesen másról is beszél-
hetsz, akár másokról is, de mindenképpen élőben

(versben vagy prózában); abból, amit elmondasz, magad is jól tudod, bármennyire is titkolod, kiderül majd, hogy hol tartasz.”

VARGA SÁNDOR

CSAK A-VAL

alant
a hangtalant
a zajtalant
a jajtalan

csak azt a hajnalt
ha fakad
csak azt a nappalt
a parttalant

csak azt akartam

azt a hangyamarta
nappalt
a hatalmas
aranynappal

azt az angyalt
ha magamba hal majd
a vad csatazaj

csak a-val
csak avval
a nappal
avval az angyallal
akartam
a hangtalant
a zajtalant

ha majd
 magamba hal
 a dallamtalan
 vad csatazaj

majd
 alant

Telecska, 1998. VI. 25.

MENETELÉS

jobb bal jobb bal jobb bal jobb és
 a BAL KÁNaáni menetelés
 még mindig csak tart csak tart csak tart

jobb bal jobb bal jobb bal jobb bal
 a visszafelé csörtető úton
 eléli a nép gyökéren joghurton

a többit pedig megosztja a bal a jobbal

jobb bal jobb bal jobb bal jobb bal

Telecska, 1998. VII. 5.

A VERSNEK TÉR KELL

a versnek tér kell
 tágas tér
 és levegő
 akár egy köztéri szobornak

a versnek tér kell
 fák fű és virág
 és fény hogy átjárhassa
 minden egyes sorát

a versnek tér kell
 akár egy köztéri szobornak

Telecska, 1998. VII. 19.

SINKOVITS PÉTER

A VISSZANÉZŐ

érdemtelen vidékeken
csak ami megtörténik
csonkulva jegyzetelsz

s ahogyan a révész ül
kaptári röpködő fényben
eperszínű lánytestek közeledtén
belülről bárdol az elmúlás

miként az ujjakat metszik
leválnak lassan az évek

bolyhos teniszlabdák
záróra-éjben
hazatérnek szépen
a szelíd muzsikások
tengerre vezet mégis
feszes kapualjak
konok nyomulása

és suhognak mellettünk megint
keresztül-kasul
a nevető aragóniai galambok
az illatszerárus boltja előtt

gördülő sztepptáncosok
sikátorokba húzódó
délidőben
rákészülve a sóvár rajra

amíg bírják a jótéteményt

de a tavalyi hozamra ki emlékszik
vonulásos elfoszló esőkre
csak a sapkakészítők

buzgólkodnak ismét
nekigyürkőzve
ami következik

VESZTEG FERENC

(AZ ARANY) A SÁRBAN
(IS CSAK ARANY)

Mekkora lárma!

Alkuról
Alkura
Csap fel a zsványvilág.

Erőnek erejével
Diadalt akar aratni
A banális
Eldologítás.

A halk
És komoly
Beszéd meg
Vár,
Türelmesen vár, vár –
Várat,
Egyre csak várat magára . . .

(Érzelmi és gondolati *sámvetés* helyett?)

1998. május 29.

BÖNDÖR PÁL

HAMIS KELETI DÍVÁN

Nyirkos törülköző fogkefe szájvíz
 a hotelből elcsent picurka szappan
 két Babits-kötet és tíz deka ánizs-
 ízű cukorka egy reklámtasakban.
 – Hol vagyunk? – senki sem szállt be nem szállt ki
 csak a szememből röppent ki az álom:
 Lepusztult csúf nagy udvarokba látni
 a busz félemeletnyi magasából.

– Pipahujának lenne ideje? –
 Két megroggyant traktor borona jászol-
 maradványok és egy rozsdás eke –
 ennyi mutatkozik most a világból.
 De odébb már élet halál öröklét:
 Nem látni jól hogy a földkupacok
 mögött elsurranó macska a kölykét
 cipeli vagy éppen patkányt fogott.

Még ismerős szag csapja meg az orrom
 a sötétkék homályból észak észak-
 kelet felől – ha jól tájékozodom –
 mifelénk hőmpölyög a trágyalészag
 de már nem az éhes macska nyivákol
 – gumiabroncs- és lakosságcsere? –:
 Bekerft hirtelen minden irányból
 a hangos s hamis keleti zene.

*Nem kérdezted meg tőlem soha: – Hogy vagy?
 Nem érdekes hogy mi történt velem
 de az hogy minden ocsmányságra holnap
 azt mondják: Ilyen a történelem? . . .
 Nem s nem. Tudom hogy mindenekfölött állsz
 de a megértésemre mégse számíts.
 Nézd csak Szabadka s Újvidék között már
 halnak ki velünk az út menti fák is.*

A volt istálló túlsó oldalán
 ahol bejáratot vágtak ki rajta
 hogy az idegen tudja merre jár
 lilás neon hirdeti: Casablanca.
 Álmos vagyok és csupa libabőr.
 Szvettért húzok begombolkozom állig.
 – Tíz perc – mutatja a vállas sofőr.
 Tíz percig? Kibírom én mindhalálig.
 És még tovább. És így tovább.

LAST DANCE

... Addigra már annyira hajlott lenne ő
 – minden napja egy-egy újabb kedves kis sztori! –
 mint az önmagával versenyre kelt idő.
 Egy fiók alján meglelné ifjúkori

összes szép s megvalósulatlan álmait
 amelyekben lehet hogy már akkor se hitt.
 Elébb felcsapná a rádiót majd a villanyt:
 – Nahát öregem – nézne körül – végre kint vagy

a vízből? Hosszú-hosszú percekgig lebegne
 a padló és a füstös mennyezet között
 míg újra a földre nem rántaná a segge.
 Húzná ugyan a lábát – vén tőpörödött

majom – de a talpa alá valót keresne:
 Nyugtázná hogy még ugyanaz a zene szól
 mint negyven-ötven éve szól: rock rege soul.
 Nem fázna mint évek óta már minden este.

– Csúf szörnyetegnek – nézne a tükörbe – hercig
 legény vagyok én még özvegy Halápiné!
Last Waltz. Kettő jobbra . . . balra? . . . Elvétené
 a lépéseket ahogy elvétette mindig.

A szomszédok meg – azért vannak! – átzörög-
 nének: – Mit művelsz már megint komisz öreg?
 Nevetné csak hogy hányják a borsót a falra
 s – csak azért is! – még hangosabban haldokolna.

VANKÓ GERGELY

A FÉNYEK LAKOMÁJÁN

Gyíktorkú sebes lüktetéssel
süpped magába az éjjel:
a fények lakomáján
üstököst forráznak vérrel.

Hívatlan vendég a holnap,
csonthúros kobzosok dalolnak
a fények lakomáján –
s táncolnak mind, akik voltak.

Míg nemzón feszülünk zihálva,
testünkről meteor-pára
permetez az időn túli
tértelen halálba.

VÖRÖSSÁRKÁNY-ÉJSZAKÁKON

Vörössárkány-éjszakákon
kőbaltás had ejt sebet.
Szédületes zendülésben
hajszolom a végzetet.

Pórusimban homok cikkan:
megittasult vírusok.
Magam-létem virágozik,
hozzád mégsem indulok.

Bárgyún pislákol fel újra
az úrgolyó hajnalon.
Kristály-délnek, verőfénynek
korall-csöndjét hallgatom.

MIT SZÓLHATSZ

Keresztútjében
a kínálkozásnak,
mit szólhatsz
magadról másnak?

Alvadásában
az alkotásnak,
mit szólhatsz
magadról másnak?

Engedményében
az elmúlásnak,
mit szólhatsz
magadról másnak?

Feledésében
a feltámadásnak,
mit szólhatsz
magadról másnak?

DANYI MAGDOLNA

RÓMAI ELÉGIÁK

Első elégia

(részlet)

Óh, a teraszok! Ha teraszokra gondolok,
Párizsra gondolok. Ha Párizsra gondolok, a
kávéházak teraszaira gondolok, s az őket
övező palotasorokra és sugárutakra; s persze
az emberáradatra, a hangokra, a mondattöredékekre,
melyek számomra valamiképpen a legmaradandóbban

idézük az emberi beszédet. Lehet, mert semmit sem értettem belőle. Valójában csak a hangokat, a hangsúlyokat érzékeltem. S mégsem zeneként, hanem a legtisztább közlésként. Amikor is a szavak teljesen elszabadultak a dolgoktól. Valaki kimondta őket, s ők önmagukká lettek. Ahogyan – másként – én is. Nem tudom, miért van az, hogy idegenben, idegenként tudom a legteljesebben átélni a magam jelenlétét. A jelen lételt, mint olyant. Vendégként ülve a teraszokon a meghódított otthoniasság érzésével kortyolgatni a kávé, ásványvizet. Visszamosolyogva a pincérre. „Merci!” – mondani; s nem többet. De ezt személyesen neki, ahogyan ő is miattam fáradt ebben a pillanatban. – Hogy mindez önámítás? Lehet. A körülöttem hullámzó emberáradatból hozzám elérő szavak számomra mégis önmagukat jelentik. S tőlem sem vehető el az otthoniasság érzése. Hisz otthon érezni magam, számomra, úgy látszik, azt jelenti, hogy maradéktalanul vállalhassam idegenségem. Természetes léthelyzetemmé legyen. Az emberi díszletek közt. Melyekhez ragaszkodom. –

BÁLINT BÉLA

TÉRISZONY

pattog a gally és a vessző,
tuskó
serceg és ropog – izzó parázs,
koromkábulat.

óriáskatlan, túlméretezett
üst – túlhevített kazán.
forr a

buborék ékesítette lé, pezseg és mind
zavarosabb – hamis a
recept is.

látszólag
kezünkben a keverőkanál – de mintha
a bográcsban is
magamagunk lennénk.

ügyesen megszerkesztett
csapda, fejek felett lebegő-feszülő
háló – persze, mindenáron
fel-ne-akadni. kristály-tekintetem
súlytalan
lebeg, majd az üst peremén

 úsz
 s i
c k

s k
 i i
 k l

hangtalan. elhibázott e küzdelem, az idő
a vidék is.
iszonyatos terek – tériszonyom
már alig
elviselhető.

KÓRKÉP/KORLEÍRÁS

nap
tenger
homok
nem homok
nem tenger
már-már nap sem

kenyér
tej
miegymás
nem kenyér
nem tej
egyéb sem

mosoly
fájdalom
közöny
nem mosoly
nem fájdalom
immár közönyt sem kiváltó

s amíg ti esztek
nevettek
szerettek – újra és újra
rohadó étellel
tömjük
foszladozó vásznainkat

BARANOVSZKY EDIT

SORSFORDULÓ

Árvereznek.
Leltároznak. Át-
eresztenek a végre-
hajtónak.
Gondolod
az embert is
leltárba veszik,
számot kap
vagy elár-
verezik?!

Leértékelik.
Felértékelik.
Leverik,
felverik az ár-
át, megeshet,
hogy eladják,
elkel az aukción.

Bizony.
Hiányzik az ion.
De a vevő ősi erő.
A végrehajtó
socialista marad-
vá(é)ny, utó-
pista erény.
Az állam, a gaz-
emberek mivé nő-
nek?! Burjánzanak,
mint a lián,
benővik sorsodat –
Mon dom
Gon dom
Sor som

Palics, 1998. szept. 13.

SZÜGYI ZOLTÁN

VERS HELYETT JEGYZET

Mit tehet a *költő*, ha szólni kényszerül, *vers* pedig nemcsak hogy nem születik, de még csak születőben sincs?

A költő ilyenkor *jegyzet*írásba kezd. Jegyzetel. Jegyzetel folyamatosan. Az álmatlan, átvirrasztott éjszakák, a pihenés és a séták, vagy éppen a mindennapos munkába menet-jövet, sőt akár a munka közbeni lőtás-futás során felgyülemelő, fokozatosan megérelődő gondolatokat önti formába; s nemcsak szóban, a kellő időben írásban is megpróbálja megfogalmazni azokat, hiszen pontosan tudja, hogy amíg ezt meg nem teszi –, újabb dolgokkal, szellemével érdemben úgysem foglalkozhat. Természetesen csak azokkal a gondolatokkal törődik, melyek az éppen időszerűen taglalt kérdés megnyugtató módoni, végső elrendezéséhez szükségesek. Tehát korántsem rója csak úgy, mindenféle papírfecnikre a bármiféle gondolatokat, hanem csak a letisztultakat jegyzeteli; mert tisztában van azzal, hogy a szertelen jegyzet legfeljebb csak egy majdan megírandó mű alapanyagául szolgálhat. Neki pedig ez esetben más a feladata.

Egészen más.

A költő gondos előkészületeket tesz, ha óhajta a verset.

Az „út menti” gondolkodás, vagy a jegyzetelés közben előpattanó képekkel, rímekkel, sőt akár a teljesen elkészülten előmaszírozó sorokkal semmi gondja nem lehet: azokat egyszerűen, akár a pompás virágmezőn befogott gyönyörű pillangókat, megcsodálásuk után szabadon engedi; olykor-olykor ez igen fájdalmas is tud lenni, de a költőnek, aki ha szólni kényszerül, s a vers születését még reméli, ezt kell tennie. Ezt kell tennie, a valóságos munka elvégzése és a folytonos jegyzetelés mellett mindaddig, amíg rá nem talál arra, amiért mindezt teszi, a *csendre*.

A mindent átölelő terhes zajból alig kiszűrhető, a közönséges mindennapokban csak oly ritkán érzékelhető, ám az összes körülményes összetevőtől függetlenül mégiscsak létező, az „*e*” világ működésétől teljesen függetlenül működő *csendre*. S csak ha ezt meglegelte, hagyhatja abba a jegyzetelést. Ekkor viszont abba kell hagynia.

Mert immáron e csendben kell elmerülnie; s ebben elmerülve – e csendnek átadnia magát; és csak átadva magát teljességében e csendnek, láthat neki megteremteni azt a csendet, ami végre az övé.

S a költő, aki szólni kényszerül, és *akinek vágya a vers*, tudja, hogy többé *nem türelmetlenkedhet*; innen már *nincs visszaút*; és hogy a csendben is, de a *teremtett csendben* mindenképpen, csak *versillat állapotában* születik meg – ha megszülethet – a vers, mely akár lehet, talán már maga a *költészet* . . .

TARI ISTVÁN

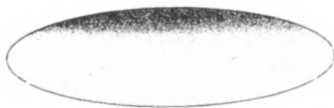
TÉLIREVALÓ

Minden befőttből
savanyúságból
Te meredsz reám

Sűrű szirupból
elővillanó
barackmag-szemmel

Húsos paprikák
szorításában
vézna torna-csík

Cseppektől terhes
celofán alatt
kötőjel lapít

FELTÁMADUNK

A kormos kőre csurgó, szétfolyó
faggyú, az első talaj menti faggal
egyezkedő faggal most szélfogó
sírkertben ég. Halottak napja: nyargal

a vezeklés! Fagytól óvott, mohó
virágaival kócosan marasztal
kifosztott szülőhelyén – vérszopó
orgazdák dáridóján reng az asztal.

A kálvárián hunyorogva nézem,
amint e fényes, sercegő kékségben
gúnyája sárgáját pergeti, írja

balkáni szélbe bánatát a nyírfa.
Feltámadunk! – sírja s kikezd az ősszel.
– Jó, hogy titok még: kiknek, mire nősz fel?

FELEMÁS

Úgy állsz itt előttem, mint ifjúságom
anyaországá. Félszegen bámulsz rám,
amekkora félszeggel csak én
fürkészhettem a „külföldieket”
irigyelő, cseresznyepálinkás
kifakadásokat a lassacskán
egyre derűsebbé váló hódoltság
pikánsan fénylő, áradó szaftjában,
a susogó orkáncabátok és
nejloningek forradalmában, a
hétvégi vágyak fölkinálkozó,
méregerős feketét szürcsölő,
agyonpúderezett remegésében . . .

Ó, fiatalságom anyaországal
Felemás érzésektől égő arccal
és legazdagjűgözött félszégem

világútlevelel sodortatva
szabódtam a szivacsosztómök utcán
is cigarettázó kapkodásában;
szétszúszó könyvcsomagokkal birkózva,
szaglászó vámosok éberségét
kijátszva térhettem csak vissza abba
a mézeskalácsház-diktatúrába,
a sokak által annyira áhított
– mert nagy szíve van! – gátlástalanságba,
melyben hátulról ütnek le, hogy aztán
magukhoz öelve nyüszítsenek
hitványságuk miazmái fölött.

BÖJTI SZELEK

Süvítő böjti szelek!
Vigyétek
azt, ki remeg.

Fényes tócsák lemezén
törjünk tük-
röt, ti meg én.

Szárítsátok fel a bút,
reccsenjen,
mi elavult.

Söpörjétek ki a koszt,
melyben a
száj zsivalyog.

Süvítő böjti szelek!
Talpra áll,
aki beteg.

Kócoljátok hajamat!
Sír a sár
lábam alatt.

Cibáljátok meg a szót,
füvekkel
hajladozót.

Elpirulnak a csalók:
Meváltónk
újra a jó.

FENYVESI OTTÓ

AMERIKAI IMPROVIZÁCIÓK

@

Kilencvenhét.
Meztelen ebéd, cut-up technika.
Meztelen Amerika.
Augusztus másodika.
Elment William S. Burroughs is.
Mindig van egy pillanat,
amikor halál a főszereplő.

@

Kapitalizmus, újrealizmus, nacionalizmus,
apartheid, atomipar, csillagok háborúja.
Szerelem és szabotázs.
Kromatikus absztrakció, beszélő fejek.
Egy másodpercnyi préri.
Anarchizmus, kulturális terrorizmus.
Brum, brum, a kanadai meteorológia története.
Az idő csak jár, csavar összevissza.

@

Chip, chip, fájl, szpéjsz, enter, egér.
Beszúrás, táblázat, új dokumentum.
Exe command az első vérig.
Csak semmi magasztos gondolat.

Transzcendens alany és állítmány.
 Valaki egyszer lilára festette a haját.
 Chip, chip, csóka. Tarajos szirének,
 csöpögős ipari zene.
 Seholy egy woodoo.

@

Sorokat találtam benne aláhúzva:
 „Szeretem a földet, a napot, az állatokat, megvetem a vagyont . . .
 gyűlölöm a zsarnokokat, az Istent nem vitatom.”
 Walt Whitman.

@

Sipirc, sipirc!
 Számban füst és teaíz. Newton óceánhasonlata.
 A távolban süldő lányok ugrálnak a Michiganbe.
 Száll a pára az égbe, aztán meg
 jönnek a tökös részletek.
 A gazdag, pontos, sűrű egyszerűség.

@

Új szavakat kellene tanulni. Új logikát,
 új dallamot, elfeledni azt a féltő
 öntudatot, mellyel az ifjúkori
 helyszíneket őrzi az ember.

@

Ahogy a szádhoz emelled.
 Ahogy a szádhoz emelled a kezedet.
 Nekem elég.
 Ahogy csókjaimtól hófehér kebled remegett.
 Nekem elég,
 hogy birtokolhatom ezt a mondatot.

@

Mínusz tíz, plusz harminc. Fok?
 Inkább kukac, inkább verbunk.
 Inkább hisztéria.
 Inkább egy tájhoz illő felhő.

@

És mégis mozog, és minden az idők végeztéig.
Minden ami belefér. A részletek
megfigyelésének diszkrét bája.
A hétköznapi miszmaszok.

@

Gyere, mackófül, beriglizlek a fáskamrába.
Charlie Mingus fiókjába.
Brung, brung. Subi-dubi.

@

Avenda Beach, Georgian Bay.
Micsoda nap, micsoda fellegek.
Visszhangzott bennem egy
másodpercnyi örökkévalóság.

@

Leheletfinom alkonyat. Fals jólét.
St. Marie Among the Hurons.
Hafér. Rómeó és Júlia.
Egy kolt mindenestre.
Túlzott elővigyázatosság.
Hafér. Jöhetnek a vikingek.

Toronto, Chicago

BOGDÁN JÓZSEF

LEVÉLFÉLE GULYÁS JÓZSEFNEK

nem történik itt semmi jóska hidd el nem történik
itt semmi illetve hát hogy úgy mondjam a nagy semmi
történik isten áttetsző arcvízreklámaiban fűrésztöm
az arcom a megríkatott hétköznapiok után fenékformájú
szombatokat simogat a kezem még mielőtt megtörténik

a nagy semmi visít köhög nyújtózkodik a történelem
hideg testű katolikusok görbülnek az imazsámolyra ám
gondolataik a földi istenek felé bicikliznek nem gurul
itt görögdinnye jóska nem nevet porcelán fogaival a
reggel a nikotinéhségtől kissé elbambult ez a vers is
de mit mondjak jóska mit is mondjak ebben a nagy
csirkevéres éjszakában gyomromba ült a tékozló fiú
története tudod esténként ismeretlen fogalmak mocorognak
a párnám alatt nem panaszkodom jóska mert tudom nincs
semmi értelme hanyatt vágódik minden mondatom úgy élek
mint egy cserbenhagyásos gázolásért eltélt kinek még
csak órái vannak hátra mielőtt a börtönből a börtönbe
vezetnék ahol majd isten a lefüggönyözött ablakok mögül
láthatja minden mozdulatom barackkompótot kanalizok jóska
míg e sorokat rovom és nagyot szippantok a vasárnap
orrfacsaró dezodorjából lötyög a zápfogam

2.

volt olyan nap is jóska hogy kilencszer meghaltam
európa legnagyobb urnatemetőjében a budapesti szent
gellért plébánia altemplomában röhögött is az urna
ígazgató ez itt európa uram tetszik tudni itt a városban
ruhástul égetik a halottakat tetszik tudni itt nincs
kecmec itt nem lehet csak úgy klasszikus módon színes
halottakkal parolázni itt nincsenek kérem hajlékony
szófogadó amolyan nyimnyám halottak mert itt tetszik
tudni télen nagykabátban égetik a halottakat és ha épp
egy jókora krumpli van az elhunyt zsebében vagy hihi
hihi mint a múltkor is egy hajléktalan farzsebében
felrobbant a gránátalma tetszik tudni végigfut a tűz
az istenen is csak úgy ropogtatja a bordacsontokat
por és hamu itt kedves uram minden parancsol egy kólát
vagy esetleg szeretné megtekinteni legújabb urnafülkénket
kétszemélyes tetszik tudni de akár a gyermekek hamvai
is beleférnek hófehér szemfedők is kaphatók sőt a vidékiek
nek finom meggyfából készült koporsókat is árulunk szóval
mit mondjak jóska elsárgultam mint van gogh bamba napra
forgója mit mondjak jóska az ott európa európa európa

3.

most is barackkompótot kanalazok ezüstös kiskanalammal
amit júdás farzsebéből csentem el egy kelekótya angyal
szortírozza bennem az indulatokat mert csupa jóindulat
vagyok jóska egy jópofa sőr savanyodik a számban sohasem
lesz belőlem püspök vagy esperes de még püspöki tanácsnok
sem csupa jóindulat vagyok jóska a púderből már ki sem
látszom a kis nyelv költőiről beszél orbán ottó én meg a
nyelvem öltögetem a kiüresített völegényes házban ahová
sohasem érkezik meg a menyasszony felhólyagosodott a száj
padlásom kis világító gömböket láttam nevelőanyám nyelvén
is miután kilökte maga alól a sámlit kis kelekótya angyalok
szortírozzák bennem az indulatokat csupa jóindulat vagyok
jóska szeretem a reálszoc szobrokat mikor lilimos holdvilág
nál halálukra a rendszerváltozásra gondolnak ha
bronzból vannak borzonganak ha fából elfásultan nézik az ég
tűzében perzselődő galambokat és kedvelem jóska a bezsongott
palikat a bezsongott padlóra csorgó palikat a kapualjban
duruzsoló szajhák előtt megemelik nem létező kalapjukat tudod
jóska ha meghibásodik a hatalom membránja szavazóurnákba
gyűjtik őket szavazóurnákba vagy kukákba ugye kár jóska hogy
mi mozgásképtelenek madarak által lepiszkított szobrokként
átmentődünk a huszonegyedik századba ugye kár jóska pedig
olyan jól kezdődött minden

4.

tisztán megalkuvás nélkül iszom a kávémm reggelente az ég
tökkopasz egy női árny suhan át az arcomon megláztom
nyakkendőm csomóját látom az ölésre szánt tehének szárnalmas
botladozását dögölj meg mondja kukucska néni süketnéma
unokájának apró dudorokat fedezek fel homlokomon egy kis
remény kellene jóska gazdagon terített vörösboros utolsó
vacsora hóbuckás karácsony madaras húsvét lángoló pünkösdre
ébredés az kellene jóska hogy valaki megmarkolja csuklóimat
és bilincsbe verjen szerelmével az akvárium halai a zöld
aljzatba játszották magukat előlem amikor négyyszögletes
mennyországuk fölé hajoltam mi lesz velünk jóska púpos emberek
tolonganak parókiám előtt egy zacskó lisztért cukorért

csípőre tett kézzel figyel lucifer elvesztettem bizalomkeltő
arcomat negyvenkét éves vagyok jóska és félek a hatalom
kígyótekintetétől nem nem én már magamtól félek ha esténként
a nagy támlás ágyon vizes fürdőnadrágban forgolódom legyen
aminek lennie kell tudom nélkülem is visít kőhög nyújtózkodik
a történelem tudom jóska tudom tudom

LEHET LEHET NEM TUDOM NEM TUDOM

a papok is csak emberek mondta kukucska néni a sekrestye
vizes falához dőlve miközben rózsafüzérszemek pattogtak
köténye zsebéből a csicsegő téglákra zimankós félistenek
a kényelmes fotelbe süppedve ígét csámcsogó isten-csemeték
a becsukódó ablakok mögött ki tudja lehet hogy igaza van
én sem vagyok a mindenható remekműve bár szentelésemtör
csordultig volt a lelkem igazgyönggyel szoltárokat dőzsöltem
és elég volt nekem egy konzerv babgulyás is nem tudom valóban
nem tudom mi történt velem lehet hogy az a megnyíló arc az
oka mindennek az az úrsétára invitáló tekintet ahogy a
jéghideg vízben megmosta arcát és a vajjas kenyér darabkája
behullott mellei közé ahogy mellettem szuszogott mint egy
lassan ébredő forradalom tűz és víz kettéfelelt lepedő égő
gaz a parókiám hátsó udvarában amikor a lángokba rúgott
és a porladó könyökcső a magasba röpült ahogy megfürödtem
gyönyörű nevetésében lehet hogy a nyeles fésűjében felgyülemlt
barna hajcsomók lehet lehet nem tudom nem tudom a templom
kertben a szitakötők mint parányi helikopterek a szomorúan
bókoló virágokra szállnak

PÜNKÖSD MÁSNAPJÁN

pünkösöd másnapján a lassan kivilágosodó templomban
korai meghalásaim egyikén hirtelen átrappolt a felkelő
nap fénye kóruson oltáron sekrestyén miféle fényrikoltozás
ez istenem miféle tüzes kirakódsi illés tüzes szekerét
miért küldöd menetrendszerűen hamuszürke szolgádhoz nem kell
nekem már örvénylő üstököspor fehér vőlegényes kesztyű
időzített bombalakodalom ágynyikorgató villanyszerlem

csak írok frogatok addig is múlik az idő susterog a kereszt
víz szent antal mosolyog hallom a tömött busz most érkezik
libatömés lehet a szomszédban vagy a komputer rekedt gágogását
hallom jó lesz nekem így is egyedül elfogyasztott reggeli
délben sajtos tészta süket házvezetőnőm felporszívózza
tegnapi tévelygő lábnyomaimat jó lesz nekem így is istenem
majd verset írok egy rozoga priccse és megfejtethetlen
lényemet átadom a bebocsátást kérő hétköznapiaknak

HARKAI VASS ÉVA

[A KÖLTÉSZET DICSÉRETE]

Kedves Kávai M.!

A szerző, kinek alakmása vagy
(álneve, ikertestvére jóban-rosszban),
úgy véli, nincs kihez beszélnie.
És én? És én? – kérdezem Füst Milánnal –
Ugyan kihez is szólnék?
Ha nem szólíthatnálak ily patinás
daktilusos sorral,
rég hallgatnék e költészetellenes korban
a kies-kietlen Kálvárián.
De jó, hogy gondolsz néha rám,
és én rád vissza.
Hogy kihajolhatok hozzád a végtelenbe,
hol a föld és az ég összeér (és összefér),
s a láthatár a tengert issza.
Ki a lét tágas, kékelő ablakán –
egy felhő úszott el talán –,
majd újra vissza.
Hogy megszólíthatlak, s te engem,
hogy kézen fogsz a végtelenben,
hogy mindig más vagy, soha a megszokott,
hogy naponta adsz ürügyet és okot
egy fél pentameter-sorra.

AMIKOR HAJNALBAN A KÖRTEFÁT

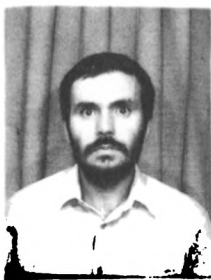
Kert(v)észének P. J. után

Hajnalban kivágták a körtefát.
 Riadt madár-raj röptül gyorsan át
 a szomszédos falombba.
 S elrejtőzött – ki tudja,
 mi fog itt még történni ma.
 A gyökerek az évig meredtek.
 (Bár nem hagyta egykönnyen magát –
 súlyos köteleket dobtak át
 rajta, s húzták-vonták nyögve, szitokkal.)
 Ama szomszédos lomb pedig
 duzzadt és túlnőtt az udvaron, a kerten,
 robbanásig telten
 körteszín emigráns rigókkal.

GÉBER LÁSZLÓ

A LELÁNCOLT FAGYLALTOSLÁDA

A kalemezdani parkban történt, két úgymond jóindulatú, azaz nem közveszélyes bolondon akadt meg a szemem. Ikrek lehettek, vagy legalábbis testvérek, szépen beszélgettek, amikor az egyik hirtelen egy leláncolt fagylaltosládának esett, elkezdte rázni, tépni a láncot, s közben ordította. Azt gondoltam, hogy mindentől a hátára veszi, és beledobja a Dunába. Szombat reggel volt, s én a régi szép időket felidézve egy padon fogyasztottam reggelimet; negyed kiló kenyér, tíz deka szalámi és egy joghurt. Egy nagyvárosban ezzel egész nap ki lehet bírni. Így voltam Berlinben, Frankfurtban, Hannoverben, Heidelbergben és Párizsban, s még néhány európai nagyvárosban. Így voltam augusztus elsején Belgrádban is. Fogyasztottam a

reggelimet fiatal varjak, gyfkok és mokusok között, amikor egy újabb jóindulatú bolond állt elélem. Mozdulatlanul nézett, mintha átlátna rajtam. A meteorológusok rekordhőmérsékletet jósoltak, két napra rá meg is dőlt az évszázados csúcshőmérséklet. 1998. augusztus 3-án Belgrádban 38,7 Celsius-fokot mértek. Kerültem még egyet a parkban, s aztán a Knez Mihajlo utca felé vettem az irányt.

A kijáratnál azonban egy fára szögelt hirdetés megzablatta nyugalmaimat. BŐR- ÉS NEMI betegséget gyógyítunk, titoktartás garatálva – és a telefon 121-797. Hirtelen a kezemet kezdtem törölgetni: még valamilyen bőrbetegség ragadt rám, gondoltam, aztán eszembe jutott, hogy én is egy parkban vesztettem el szüzességem, s már nem is tűnt olyan riasztónak a hirdetés. Kilenc óra múlt pár perccel, amikor elindultam a Knez Mihajlo utcán. Az angol könyvtár, azaz konzulátus fölött épp akkor tűzték ki a Szerb Megújhódási Mozgalom lobogóját. Ennek öröme vagy az éjszakai élmények hatására egy újabb jóindulatú bolond elkezdett kiabálni; Što ja volim taj seks! S közben valamilyen tévécsatornákról beszélt. Úgy érzem magamat, mintha egy Fellini-filmben tévedtem volna. Budapesten, a keleti pályaudvaron történt, még jóval a rendszerváltás előtt, szintén egy „jóindulatú” elmebeteg mondta: „Amikor az osztrákok voltak bent, akkor az oroszok ellen védtük a hazát. Most az oroszok vannak bent, most a németek, amerikaiak ellen védjük. Akkor is védtük, most is védjük a hazát, s ők a normálisak, s én vagyok a bolond.” Egy rendőr el is vezette nemsokára. Azóta azonban nem vagyok olyan biztos, hogy ki a „jóindulatú”, és ki a „rosszindulatú”. Megpróbálok kiindulópontot, helyet találni magamnak. Könnyű ám Tandorinak, ott lakik néhány száz méterre a nulla kilométerkötőtől, mindig tudja, hogy hol van, de hol vagyok én? Belgrádban is ráakadtam egy ilyen kőre a már említett utcában, a központi antikvárium előtt. Azon pontosan írja, hogy az ott báméskodó 116,75 méterre van a tengerszint fölött, a keleti hosszúság 20° 27' 44”, az északi szélesség 44° 49' 14”. A nehézségi gyorsulás pedig

$g=9,8060226 \text{ m/s}^2$. Hogy mitől milyen távolságra vagyunk, azt nem jegyezték föl, de nem lenne rossz tudni például, hogy milyen messze vagyunk a naptól, vagy éppen a világ keletkezésének az időpontjától, de így is milyen megkönnyebbülés biztosan tudni ennyit is ebben a tele-nettes világban egy „mennyei nép” között. Most már mérhetem hazáig a távolságot. Indulhatok haza. A hőmérséklet egyre nő. A Zeleni venacnál nagyban folyik a játék; itt a piros, hol a piros. A vasútállomásnál pedig egy cipőtisztító a forró aszfalton bukfenckezik. Istenemre mondom, ez is az igazsághoz tartozik. Van még húsz percem az autóbusz indulásáig. Íme egy gyorsfénykép-automata. Mindössze tíz dinár, öt perc, s kész a négy színes fénykép. Ha nem hiszik, járjanak utána, bizonyítékul itt a fénykép mása, s itt van az autóbuszjegy száma, neve és ára is.

 JGSP "NOVI SAD" МЕБУМЕСНА АУТОБУСКА СТАНИЦА		 НОВОСАДСКА БАНКА		
АУТОБУСКА КАРТА	број карте:	100059/311171/ 6		
	карта издата:	01.08.98 и 05:39		
	НОВИ САД – БЕОГРАД			
	превозник:	"PUTNIK AUTOSAOBRAĆAJ" D.		
	дан путов:	01.08.98	врста карте:	KARTA
	време:	05:45	стан. услуга:	3.00
перон/бис:	2	цена:	26.00	
седиште:	6	укупно:	29.00	
ПРИЈАТНО ПУТОВАЊЕ ЖЕЛИ ВАМ ОСОБЉЕ МАС-а				

Írtam ezt augusztus hatodika hajnalán,
amikor egy szürke veréb szállt be a szobám ablakán.

FARKAS ISTVÁN

XXX XXX XXX

anyám fohászt mormolt értem
 mégiscsak gond mit megértem
 korcs gyümölcsként ringtam, értem
 most már Attilát is értem

KESERGŐ

a tavasz még zsenge, aludj, fiam, aludj,
 apró gyerekecske, aludj, fiam, aludj,
 álmodban mit hallasz, aludj, fiam, aludj,
 zsenge még a tavasz, aludj, fiam, aludj,
 csepereg az eső, hallod-e, gyermekem,
 ablakot verdeső, hallod-e, gyermekem,
 kutyák üvöltenek, hallod-e, gyermekem,
 az eső csepereg, hallod-e, gyermekem,
 megjött az ős kaszás, kutyák üvöltenek,
 kert mélyén gödröt ás, kutyák üvöltenek,
 kert mélyén mély gödröt, kutyák üvöltenek,
 az ős kaszás megjött, kutyák üvöltenek,
 ide-idepillant, kert mélyén mély gödör,
 szemében mécs villan, kert mélyén mély gödör,
 feje fölött varjak, kert mélyén mély gödör,
 rémítón kárognak, kert mélyén mély gödör,
 vajon mit akarnak, feje fölött varjak,
 dunyhába takarlak, feje fölött varjak,
 a tavasz még zsenge, feje fölött varjak,
 takarlak lepelbe, feje fölött varjak,
 apró gyerekecske, a tavasz még zsenge,
 már elszenderedve, a tavasz még zsenge,
 aludj, fiam, aludj, a tavasz még zsenge,
 meglásd, a holdba jutsz, a tavasz még zsenge,
 a tavasz még zsenge, aludj, fiam, aludj,
 apró gyerekecske, aludj, fiam, aludj,
 álmodban mit hallasz, aludj, fiam, aludj,
 zsenge még a tavasz, aludj, fiam, aludj

840 223

és szívem újra lázban égve
lángolva néz tefeléd
érezed-e a forró lángot
látod vakító fényét

hallod-e az imát fohászt
hallod-e a harsonát
hallod-e a viharzúgást
hallod a szívdobogást

tudod-e hogy kikelet van
meggyvirágos kikelet
tudod-e hogy barangolni
hívja szívem szívedet

madárdaltól zengő lombok
gerle kerget gerlicét
és szívem újra lázban égve
lángolva néz tefeléd

NAGY ZSUZSA

ÉRTED NYÍLNÉK

Látom mégis, mit nem szabad,
Álmom mélység, ki nem apad.
Nézlek újra, hogy lássalak,
Két szemed bús és álmatag.

Érted nyílnék, de nem lehet,
Bánat szemed, ó elveszejt.
Álmat semmi el nem temet,
Adnám Érettünk Éltemet.

HAZÁM HELYETT

Tiéd a bánat, enyém a vers,
Midőn majd múlik, úgy is szeress.

Te vagy énnékem hazám helyett,
Benned temettem hazámat el.

Tűnjék a bánat, éljen a vers,
Lesz új haza, mely Téged keres.

HAZÁMRÓL

Mint akit megtagadott az apa,
úgy térek egy szép napon, lehet, haza.
Mint akit szülőanyja elhagyott,
fénytelen leszek, borús és megkopott.
Ha majd kérdezné, mi körülvesz:
mit tettem, hol jártam,
hazám volt-e a hazám
addig is még nem láttam?
Válaszolom, az volt –
bár sokszor, mint mostoha,
ha jöttem hozzá
nem volt ő igazi haza.

VEREBES ERNŐ

RÉSZLETEK A KAMRA CÍMŰ CIKLUSBÓL

IX

A TÁRGY végez az öreg alkotóval.

A javarészt lepergetett értelmiségi lét hitbe fagyott jege (az alkotás tárgya),
mint hasznosnak titulált gyulladásgátló, siettetné az enyhülést, az örök életre-
gyógyulást.

Az erjedt gondolat tehát szárazon és hidegen párolog az elfáradt csapokból: a nem levés kánoni rendje nem a hfvők, hanem az Úr által elhagyott templomé.

A vigaszul otthagyt szellemek pedig testet öltenek és bezártságukkal évszázados falak örökségének lesznek tanúi, majd rabjai, később tetszhalottai, így relikviái (tárgyasulnak); s aki lelket lehelni érkezik beléjük, tömegek énekét leli e néma csikorgásban.

X

... a darvaknak nagy tragédiája, hogy nem tudnak V-t rikoltani. Az így meg nem énekelt költözés, vándorlás alakzata csak számunkra kimondható, csak nekünk szín, -fónia.

A nyíl feje (V), mely csupán egy mássalhangzó, a raj védjegye, mégis, egy madár számára nem létező fogalom, törvény: VÉTLEN öl.

Évente, ősszel, ilyen élő nyílvesztő hasít az ég kékjébe, s a mindig FENT említett Úr bal válla alkonyatkor vörösen megvonaglik.

Ekkor mindig elkanyarodik egy a darvak közül, kiválik a többitől, zuhanást tettetve: visszaszáll istenéhez, gyógyírt visz neki, s ellopja fájdalmát.

Messze viszi, le a mélybe.

XI

Az őszi reménytelenség furcsa öröme nálunk galambhangon bűg: tudom, végem. A veszélyre felpezsdülnek a középfrekvenciák, és a gyermekek estefelé játékból asztal alá bújnak.

Az izgalom izzadságyöngyei a szűk tér védő légkörének lecsapódásai a hűvös homlokon, a kikukkantás pedig a játszi bezártság legszilárdabb torlaszát jelenti.

E nyirkos kriptá szétrobbantása csak egy másnapi, kiadós hógolyózással lehetséges, s ez egyben már a felnőtté válás első jele is.

Egy: valóban érkezik, szagtalanul, dermesztő tél; kettő: azürkék karikák rajzolódnak ki a keményre gyűrt lövedékek hatására, és a szem csak ezeken a körökön át szemlélődhet; három: szabad tér teremődik, a végtelen boszszúvágy vákuuma által; négy: a haláltól is erősebb az utálat, mely nem a túlélésben, hanem az ellenfél elgondolt pusztulásában talál kielégülésre; és öt: maga a gyűlölet, most már a vesztesbe rohanók csatakiáltásával nemesítve.

Turbékol, egyre turbékol, nagyokat szarva, a vesztes hímgalamb is házunk tetejéről, melynek hézagos eresztékeire utolsó harci kudarca után tért meg fáradt szárnyzuhogással. Most másik két „végtagja”: egyszer csőre, máskor

végbele látszik: serdül-perdül, hogy eksztremitásait (búgását, szarát), költői hangfolyamodványként lentről magasztalhassuk.

A galamb nem száll le szorongó, gyermeki poklainkra, de ahol van, ott is csak félelme élteti tovább: az eresztől feljebb már ismét másoké az ég.

BATA JÁNOS

A TÁRGYAK MÉG ÓRZIK KEZED NYOMÁT

Önnön csontvázaik újra
a fák – a délutáni félhomály
mindent magába zár.
Tétova-tompán öregasszonyok
bizonytalan járásában keresem őt,
ki bennem még szól,
hangját hallom, arcát látom,
és illata ott van a
széken, a konyhában, ahol esténként
egyre inkább magába fordulva
üldögélt – és várt. Mert az ő
sorsa a várakozás.
A beteljesületlen várakozás.
Úgy ment el, hogy számára
a háború véget soha nem ér,
a szenvedés, százezrek szenvedése
lúktetett koponyájában – minden remény
nélkül. – Reményvesztetten
ment el, mert sorsa a vesztes.
– Kemény, hideg szelek fújnak,
a fák önnön csontvázaik újra,
a szürkület, az ereszkedő este
kigyúló csillagok fényét ígéri –,
a Fiastyúkét, amit kisfiúként
tőle tanultam egy tél eleji éjszakán
beleborzadva a végtelenbe. –
Az égen most a Kaszás az úr, és

szolgája talán még most is,
csontos hátát a kéménynek támasztva,
a padláson ül.
Az égen, a csillagok között most
a Kaszás az úr.
Reményvesztett várakozásba merülten
ment el – akkor, amikor a fák
önnön csontvázuk virágszirommal
borítják.

Horgos, 1998. XI. 16.

BOZSIK PÉTER

KÓ, FÉM, FÉNY, KÉP

Mintha egy dzsámi
nézne le a Balká(o)nról
az Árnyas utca
kloákájára, s mintha
várfal mögül; díszítő-
jelzője: felhők.

A kloákán Zsú szobra:
rücskös lábujjak,
vastag boka, akár tarló-
tündér a vályú előtt.
Belátni neki,
majdnem.

Sárkányölő Szent György
pikkelyes gyíkja
bámulja bambán a földet.

Valami ragadozó,
nézd, mézfogait
kimosta savas eső!
Háttére templom.

Macskakövek katonás
rendje nyitott ajtó előtt . . .

Harmadolt Krisztus,
csatorna folyondárral
befonva, málló
vakolat.

Beharnított
sáfrányszín est, délután . . .

FORGÓ ZOLTÁN

CIMBORÁKKAL ÉJFÉL UTÁN

Arcom a piszkos pohárban
gyűrűző itallal remeg
jéghideg gyémántok kacagnak a számban
s a vétkes Madonnák lesnek üvegfalón át
mikor barátom poharakat csendített
kávéskanállal a bárnál:
ismerősen szólt kristálymadarak szavával

Asszonyok ordítanak otthon
héé! ismerünk téged
gondolják és nem veszik észre
ufókra lődöznek söréttel

Szörnyek kortyolják sörüket mellettem
nem merek inni mikor nyögnek
mozdulatlan térdekre feszített tenyérrel
hallgatom a cimborák jaját: hallga!
belép egy csendes ember
fejében az új még nem fordult meg
fogalma sincs hol miféle hely ez
nyomait kővér kutyák zabálják

Pisztoly a homlokomhoz simult
bámulva merőn néztem a bár felett
tükörben csak magamat láttam
mindenki más hiányzott belőle

MOLNÁR RÓZSA

APÁM

Konok, keményfejű apánk volt,
ha sírni akart, minket ríkatott meg.
Letépte a gyöngyöket anyánk szívéből,
hogy aztán visszafűzőgesse őket.
Szikrázott az asztal ökle alatt,
mikor haragját belenyilallta a fába,
igazságtalan parasztéletében
Dózsa György-ös volt a lázadása.
Lázadt, erős volt a szóban, de
szétfolyni már nem tudott a harag
csöndéletében pálinkásüveg, pohár, ó,
meg a pálinkaszag.
Konok, keményfejű apánk volt,
hazugságokat szúrtak fülébe,
riadalom tett pontot mondatainak
el-elcsukló, megfojtott végére.
„Ne mondj ilyet! Jaj, valaki meg ne hallja!” –
óvta anyánk

valahányszor magyarságába botlott.
 Lefelé küldte hát kesernyéjét a szónak,
 mit magának, egyre csak magának mondott.
 Konok, keményfejű apánk volt,
 szemünkben megöregedni nem tud,
 amit nekünk gyűjtött mámorában
 szemöldökünk tőle összefut.
 Visszük magunkkal, hol púp, hol dicsőség,
 lassan bőföggük fel életünk során,
 hogy tovább emésszük anya-túrón, hosszan,
 kishitűen, vergődve, ostobán.

SZABÓ PALÓCZ ATTILA

HORDALÉK

Szabó Csillának Kanadába

(A leghosszabb haiku a világon)

ki
 vo
 na
 tolt

vál
 to
 zat

I.

Igazából nem
 szeretem, nem kedvelem
 én a haikut,

a haiku ne-
kem semmi, nem vagyok egy
keleti megszáll-

lott. A haiku
mostanság divat mife-
lénk, a csapból is

mindig az folyik,
minden szarházi bekép-
zelt majom gyártja

a haikukat,
felvág és frajerkodik
velük. Jómagam

inkább ahhoz a
fajtához tartozom, mint
amit Pé már rég

megírt a *Hokku*
című versben: „5-7-5
tahóknak nem több.”

Vagy: „5-7-5” és
„*tahóknak ennyi*”, mert most
fejből idézem,

nincs előttem a
Könyv . . . De ha a Pé mondja,
akkor ám legyen,

mindent vállalok,
vállalom, hogy tahó is,
meg még egy rakás

szar vagyok. Minden,
amit a fejemre Ók
összehordanak.

Igen, magamra
vettem ám ezt a verset,
még ha tudom is,

hogy akinek nem
inge, annak a gatyá-
ja, s az se vegye

magára – bizony
én már ezt az idegen
gatyát magamra

vettem – nem adom!
A haiku nekem sem-
mi: 5-7-5 – nem egyéb!

Akárha szabad
vers volna, csak ötször-hét-
szer öt a sora:

szép és jópofa
sortörés – és nem egyéb.
Hogy formája is

legyen a formát-
lan versnek, prózának, szó-
vegnek, szónak, és . . .

Valahogy vala-
mi mindig megakad és
fennakad vala-

min és mindig ott
következik a három
pont némán és . . . és . . .

Jó kis helypótló
is ez az „és”: ha hiány-
zik egy szótag még

az 5-7-5 vé-
gén, odabiggyeszti az
ember, hogy: és ... és ...

És mindig három
ponttal a végén: és ... és ...
és ... és ... és ... és ... és ...

TISZTELT TANÁR ÚR!

(...)

AZONBAN! A két-
hetes szabadságolás-
ra történő itt-

honlétem ide-
jét, engedjék meg ne-
kem, hogy kihasznál-

jam arra, hogy visz-
szaéljek kiszolgálta-
tott helyzetemmel

és a fentiek-
ben elmondottakra hi-
vatkozva és u-

gyanazokkal i-
gazolva előkeres-
sem *Hordalék* cí-

mű, korábban í-
ródott haiku-füzé-
remet, amelyet

(...)

miatt is. A ka-
tonaság, a háború,
csak egy átmen-

ti dolog az én
életemben is, itt, a
*Hordalék*ban vi-

szont, megítélé-
sem szerint, tartósabb és
sokkalta embe-

ribb dolgok jutnak
kifejezésre. Abban
a reményben, hogy

versemet olvas-
va egyetért velem, üd-
vözli végül Önt

SZÖGI CSABA

KÖR

Sötét házban
forró ágyban
elmúló világ porában
vidám dalt írok
majd néked
vérrel várom ébredésed
vérrel hívom
múló fényed
szilaj vágyam
vérrel éled
eltitkolt sóhaj
a fényed

szilaj kedvem
széjjelszéled
minden mocskos útnak kövén
elrejténém szörnyű vétkem
nem bújhatok én
előled . . .

SZÜTS ZOLTÁN

MITCH ÓDA

Csinálj már végre valamit, írj verset Mitch, bár nem vagyok értük oda, hisz máshoz sem nagyon értesz, de ezt csak zárójelben jegyzem meg.
Olyat írj, ahol már végre történik is valami, rendes cselekménnyel, igaz szereplőkkel, megfogható hús-vér férfiakkal és nőekkel, bonyolult szerelmi szálakkal és fordulatokkal, érted?
Nem akarlak bántani, Mitch, de azt hiszem, okkal nem jelentetik meg verseidet, hiába dugod be kezéd reggelenként a postaládába, bár látod már a lyukakon keresztül, hogy üres.
Mi van, ha bombát helyeztek el odabenn, a lyukakon már látnád a kis levélbombát, melyben közlik, hogy szarok a verseid, és ne küldj többet.
(Már korán felkelsz, ez tartja benned a lelket), s nézed, van-e levél, még alig látsz, letörlöd pizsamáddal a port a monitorról, többször próbálkozol a jelszóval, elfelejtet, nővel cseréled, a végük felé már unottan gépeled a nevüket, rájuk se tudsz már gondolni.
Hat betű alatt nővel már nem is próbálkozol, hisz ezeket úgysem veszi be a gép, hát akkor minek bajlódni, tenni a szépet, kedvesnek lenni, udvarolgatni és még mit tudom én.
Jane, Susan, Marry már számftásba se jöhet, s unottan ülsz a gép előtt, s ma is no new mail, a megszokott felirat. Olyan ez, Mitch, emlékszel, mint amikor a nyarakat Saarlouisban

töltöttük, és reggel mindig futottunk, hogy megnézzük,
van-e tojás a tyúk alatt, s sohasem tudtuk, vajon találunk-e,
úgy kellett benyúlni, óvatosan, mert megcsíphetett a kotlós,
s tudtuk, hogy csalódás érhet, mégis mindennap odamentünk.
Különben is a magyar folyóiratok nem leveleznek emillel,
ezt jó lesz, ha időben megtanulod.

Az igazi író, Mitch, irtózik a géptől, alig ér hozzá.

Amióta visszajöttünk New Yorkból, csak azt ismétled,

(bár nem mondom, hogy nincs okod rá),

hogy what is happening, nothing . . .

hát igen, valóban bonyolult történetet írni,

de amit te csinálsz, az mégis túlzás, hisz

csak azt hajtogatod, mindenbe beleszöved, hogy fing

kering az idegenrendészetben, s hogy bezsúfoltak egy

nagy terembe, s hogy mennyit kell várni ott,

amíg megkapod a tartózkodási engedélyt,

hogy nem halad a sor, és simán letegeznek,

rád mutatnak, Mitch oda, mondják,

micsoda, hát hol van itt kérem a demokrácia,

legalább mozdulj ki, és írd le az utcák sokszínűségét,

egy metrómegállót, az embereket, akiket látsz,

mint ezra, aki csakúgy, mint te ide, Európába jött,

reggelente kiült a tenger elé, mellette borospohár, s paszta,

se nem úgy, mint te, Mitch, nem baszta el az egész idejét

a what is happeningre, ne hidd, te vagy az egyedüli yanki

itt, s hogy senki sem járta előtted ezt az utat, a nehéz utat, Mitch.

A GAZDA VISSZAKERÍTI HÁZÁT

Jól bevált módszer, az órszem csak int,

Hát mi az ördög van most már megint? –

ordítják káromkodva az árusok,

már itt sem hagynak békén, újabb sokk

ér minket sokk után, s mindez nap mint nap

ismétlődik, pedig *on my word* . . ., a pap

mondta így,¹ s ki ez az arc, e körmönfont

dekadens, ki *kötélből ostort font*,

¹Balhé nem lesz, a marketot védi a security, no trouble, I promise, a pénzváltás és galambok – peace be with you – jó biznisz.

s szétrúgja pultjainkat, úgy, hogy font,
dollár, márka, líra, s persze a jen
hirtelen zuhanni kezd, ki vesz ilyen

bátorságot magának, hogy miatta
galambok teleszarják a templomot;
– Úgy tűnik, megérkezett a tulaj.

EGY RENDES BANKRABLÁS SE

Még egy rendes bankrablás se, nem sok.
Nincsenek itt mindenre vállalkozó áldott jóemberek,
akik ellopnanak egy zsák dinárt,
fölkapnák a vállukra és vinnék.
Még egy rendes bankrablás se,
itt semmi sem történik,
senki sem képes elcipelni egy zsák pénzt,
s nincsenek fordulatok bankrablás közben,
amikor nem tudjuk ki kivel van,
még a szereplők nevét is nehezen jegyezzük meg,
nemhogy az arcokat a bankókon,
s ha véletlenül még valami szerelmi szál is van
a dologban, hát akkor semmit sem értünk,
nincs olyan játékos fordulat, amikor mindenki
mindenkire fegyvert fog, csak kapkodjuk a fejünket, s
hogy megjelenik Harvey Keitel,
a szép kis feszes farú mocskos zsaru,
aki mindent és mindenkit elintéz.
Senki sem fenyegetőzik, hogy haragját végül bedugja
a kis ablakocskán, melyet ügyesen eltorlaszolnak,
hogy nincs pénz és uzsonnaszünet, mennyire meglepődnének,
ha félrelőknék az uzsonnaszünetet,
semmi szalvétából kicsomagolás, kérem.
De itt csak nyugdíjasok mennek bankba,
minden áldott nap reggeltől estig várnak,
mint a futótűz, terjed el a hír, ha van nyugdíj,
hát ők mivel fenyegetőzzenek, mivel nem kaptak nyugdíjat
erejük sincs, hát mit kapjanak elő,
hogy tartsanak bármit is, kézben,

mikor az állam sem tartja ígéretét,
s hogy fegyverrel kiáltsanak, hogy pénzt vagy életet,
az életem vigye el, válaszol a kisasszony,
az életem, azt vigye el, hisz milyen élet ez már,
azt vigye el, az én kis szorgos életemet,
hát az enyémet már elvitték, mondja a nyugdíjas,
azt már elvitték, miért dolgoztam én egész életemben,
hogy öregkoromat a bankban töltssem,
hát üres a kassza, mondja a kisasszony,
hát akassza fel magát a nyugdíjas, hát akassza fel
hát milyen élet ez, azt vigye el, nem élet ez.

Hiába mondogatták, tanulj tinó,
Tarantino lesz belőled,
egy rendes bankrablás se történik,
nincsenek itt rendes fordulatok.

SZIRMAI-DÍJ 1998

JELENTÉS

*az 1998. évi Szirmai Károly Irodalmi Díj odaítéléséről**

A Szirmai Károly Irodalmi Díj bírálóbizottsága (Toldi Éva elnök, Bori Imre és Böndör Pál) 1998. november 19-ei és 26-ai ülésén áttekintette az elmúlt két esztendő novellásköteteit, és megállapította, hogy prózaírásunk az elmúlt időszakban több jelentős alkotással gazdagodott. A bizottság szótöbbséggel úgy határozott, hogy Harkai Vass Éva Így éltünk című prózakötetének ítéli oda az 1998. évi Szirmai Károly Irodalmi Díjat. A bírálóbizottság a díj odaítélésével támogatni kívánja az új prózai törekvések íróját, aki szakított a novella hagyományos műfaji ismérveivel, és revoltprózának minősítette családi krónikáját.

EGY ÉLETRAJZ METAFORÁI

„A természetes írás közvetlenül egyesül a hanggal és a lélegzettel. Természete nem grammatologikus, hanem pneumatologikus. Hieratikus, nagyon közel a Hitvallás belső szent hangjához, ahhoz a hanghoz, amit önmagunkba szállva hallunk: az isteni hang teljes és hiteles jelenléte belső érzékelésünk előtt...”

(Jacques Derrida)

Nem először történik meg a Szirmai Károly Irodalmi Díj történetében, hogy valakinek az első prózakötete kapja meg ezt a kétévenként kiosztandó rangos elismerést, sőt az utóbbi évek tapasztalata alapján azt mondhatnánk, mostanában ez a jellemzőbb. És az sem megy ritkaságszámba, hogy olyan alkotót

* Az itt közölt frások a Szirmai Károly Irodalmi Díj átadásán 1998. december 12-én hangzottak el Temerinben

jutalmaz a zsűri ezzel a díjjal, akinek nem volt az idáig fő műfaja a próza. Amikor a bírálóbizottság Harkai Vass Éva *Így éltünk* című kötetét jutalmazta, amely az úvidéki Forum Könyvkiadó gondozásában jelent meg 1997-ben, akkor tudatában volt, hogy egy sokoldalú alkotó egyik műfajának, művészi önkifejezése egyik válfajának jelentőségére irányította a figyelmet. S hogy ez a műfaj mégsem periferikus, egyszeri kiruccanás csupán a költészet, valamint a kritika- és tanulmányírás területéről a próza világába, bizonyítja, hogy Harkai Vass Éva folyamatosan és nagy ambícióval ápolja ezt a művészi kifejezésformát is: novellája néhány évvel ezelőtt a *Magyar Szó* Majtényi Mihály novellapályázatának díjnyertes alkotása lett, s a Budapesten megjelenő *Holmi* is megvásárlásra érdemesítette pályázatán a szerző egyik prózai alkotását, leginkább azonban ez a kötet tanúsítja.

Most pedig műhelytitkokat árulok el. A zsűri egyik tagja fejcsóválva és tündödvé, miközben a köteteket forgatta, megjegyezte: milyen ravasz népség a prózaíró, nem olyan, mint az egyenes lelkű költőember, aki szépen, világosan odaírja kötetének címe alá, hogy: versek. A prózaíró mindenféle megtévesztő minősítéseket talál ki. Érdekességképpen említem meg, hogy az elmúlt két évben megjelent kötetek címe alatt az alábbi alcímeket olvashatjuk: A bűn mint próza, Szerelmes krónika, Szíves hívogató, Három kispróza, Útleírások a Vajdaságból, próza, és csak egy esetben áll a cím alatt: novellák, de ott is rögtön ott van a vessző, majd a distinkció: kispróza. A mi novellaíróink szándékuk szerint nem hagyományos elbeszéléseket akarnak írni, mindannyiukban működik a műfaj megújításának szándéka, aminthogy a bírálóbizottság Harkai Vass Éva *Így éltünk* című prózakötetét értékelve a műfaj megújítóját is dicsérte; ő revoltprózaiként jelölte meg alkotását.

Az *Így éltünk* családtörténet. A szerző gyermekkoráról és kamaszéveiről szól. Az elbeszélői nézőpont a gyermekkorára visszaemlékező felnőtté. A visszaemlékezés természetes velejáróját, a nosztalgiát törvényszerűen rombolja a gyermekkori revolt emléke vagy a kamasz lázadása a felnőttek képmutatónak tartott világával szemben, valamint a felnőtt elbeszélő látásmódja: az ironia, ez a kizárólag felnőttekre jellemző magatartásforma, a kívülállás, a távolságtartás nélkülözhetetlen eszköze. A kötetben a próza versbetétekkel váltakozik, ami a szövegek lírai többletét adja, többrétűségét, metaforikusságát erősíti fel. És hogy az egész még összetettebb legyen, a kötetben fényképeket is láthatunk. És annak ellenére, hogy családtörténetet olvasunk, nem a családtagokat látjuk a képen, hanem egy kisváros metaforikussá emelt helyszíneit, a konkrétól megint kissé elrugaszkodva. Mert nemcsak családtörténetet olvashatunk, hanem igen erőteljesen felidézi Harkai Vass Éva kötete egy kisváros hatvanas-hetvenes évekbeli hangulatát.

Önéletrajzság és konkrét helyszín helyett ma referencialitást illik mondani, ami talán pontosabb is az előzőeknél. És a valósággal való megfeleltethetőség nosztalgikus síkjára érkezve, el kell mondanom elfogódottságom okát: a Kraykastély, a Pataki-fürdő, a Vénusz, az évszázados park, a Mali Lošinj-i és az orebici iskolai nyaraló, az Avala vendéglő, a Motel és a Zenede az én gyermek- és kamaszkorom helyszínei is voltak, ezért Harkai Vass Éva prózájára nem tudok úgy gondolni, hogy eltekinthetnék azoktól az igen erős érzelmektől és személyes emlékektől, amelyeket ezek a helyszínek bennem felidéznek. Annak viszont, hogy a kötet légköre és szellemisége is ismerős és belakható, már nem a referencialitáshoz, hanem az elbeszélés világteremtő képességéhez van köze. Ezért én különösen otthonosan mozgok nemcsak ebben a közegben, hanem a kötetben is, amely prózaírásunk kiemelkedő alkotásainak sorába tartozik. Éppen mert „pneumatologikus”, ugyanakkor kellőképpen „grammatologikus” is: szavai pontosak, helyük föl nem cserélhető, s a köztük levő erőteret a kihagyások, a „hieratikus” csend hiátusai teszik feszesebbé.

TOLDI Éva

A PRÓZA IS(Z)KOLÁSA

Mottó: Hogyan legyünk háromszor első kötetes írók?

Amikor prózát ír az ember, s úgy, hogy közben verset is, s mindennek a tetejébe mások szövegeit fürkészi, s arról ír, hogy mások mit s hogyan írnak, mit jól, mit rosszul – Szöveget a Szövegről, szövegről szövegel –, akkor igazán bajba kerül.

A próza írja önmagát. A prózaíró szövegel. De jön a lírikus, hogy letaglózza őt, s míg tart a szent ájulás, a prózaíró szövegébe belopja a lírát, kilopja a cselekményt, megcsócsálja a mesét, refréneket tapaszt ide-oda, már csupa refréncímke, belső rímrángás vagyunk. Repülünk a líra tágas magasságaiban. S akkor jön a kritikus, aki fejbekólintja a prózaírót s a közben előbúvó költőt. Hiszen saját szövegünk sem a sajátunk, csupán *szöveg* – akár mások írták volna, már nem mi vagyunk, mi is meg mások is, egyszerre belül és kívül. *Alexander Rouge*-zal szólván: *Hárman vagyunk, ha egymagam vagyok.*

Mi az, hogy próza? Révolte. Révolte tartalmilag, hiszen mindig, mindenkivel csatázva lettünk azzá, akivé lettünk, egyszerre tagadva és vállalva mindazt, ami számunkra/ellenünkre megadatott. Révolte formailag, hiszen a mindenkori próza ellen vétettünk legtöbbet, amikor szövegünket lírai futamokkal, versként

ható sorokkal/mondatokkal, réfrénekkal itattuk át, s a próza *szívének* – a történetnek, a fikciónak – a helyébe saját esendő, szubjektív életrajzunkat iktattuk. Meg azokét, akik körülöttünk életek, s az allúzióként megidézettek furcsa-szeszélyes sorát: Ács Józsefet, N. Kukac Pétert, Marco Polót, Lumiére-t, Szent Balázst; a tévézés hőskorából a korcsolya EB-ket Gabi Seiferttel, Almásy Zsuzsával és a korán elhunyt, nyúlánk Hana Maškovával, a Forsyte-okat, majd jóval később a halálra unt Dinasztiát, s bizony, kitörölhetetlenül a Szép (?) Brenát – ideértve a szövegben vendégként megidézett Shakespeare-t, Arany Jánost, Babitsot, Thomas Mannt, Kosztolányit, József Attilát és Nemes Nagy Ágneszt – példázván, hogy nemcsak szűk családi, hanem tágabb életünk is merő botrányos ambivalencia.

Így éltünk. Jól és rosszul, egyszerre irigylésre és sajnálatra méltón, elfogadható és megvetendő módon, de egy pillanatig sem tagadva, hogy *így*. Isten pedig inkognitóban, de pogány voltunk ellenére s tagadva is – mindig velünk.

Néma fotográfiák és megéledő, folyton felhangzó mondatok. Szöveg van. Mögötte múlt, ambivalenciákkal átszótt életek.

De nem erről akartam beszélni, hanem arról, hogy a költő írjon verset, a prózaíró prózát, a kritikus kritikát. Ne csalogassuk pápai vizekre (önmagunkat sem). Vagy mégis? S akkor a kritikus olvasószékekében nyugodt-kényelmesen morfondírozhat, hogy jó-e ez *így*. Mint ahogyan most is – hiába is tagadnánk –, nyugtalanul azon morfondírozunk, hogy jó-e ez *így*; hogy vajon arányos-e hozzánk most minden, ami van. Mert ha nem is hárman, de legalább ketten vagyunk. *Így* élünk.

Maradjunk ebben a kissé rezignált, ambivalens, ám mégis nagy-nagy örömben. *Így*, prózásan.

Temerin, 98. 12. 12.

HARKAI VASS Éva

HOROWITZ AARMIN TALÁLKOZIK P. RÓZÁVAL

HARKAI VASS ÉVA

Azon a reggelen Horowitz Aarmin úgy határozott, nem vág át nyílegyenesen a téren, nem a rövidebb útvonalat választja, hanem körbemegey az ódon épületek mentén, mélyeket lélegzik a hirtelen lombosodásnak indult fák alatt, s tekintetével lehetőleg elkerüli az útjába eső csupasz kirakatokat és a sarkon szobrozó valutaüzért. Ezt a délelőttöt semmi sem ronthatja el. Nyárfáson alig

van fa, ha tűz a nap, forr az aszfalt, ha esik az eső, a gyanútlan halandó nyakába csapkod, még az ereszek sem olyanok, hogy bármiféle védettséget nyújthassanak. A székváros marsallról elnevezett régi sugárútját szerette, ahol tavasszal tomboltak a rügyek, szinte hallani lehetett, amint kipattannak, s már fodrozódott is belőlük a bársony levélkezdemény, egyetlen nap alatt lombosodott ki a Dunáig ívelő utca, Mišić vajda utcája pedig, ahol akkoriban lakott, teljes napsütésben is mély árnyékba borult a lombozattól. Ott lehetett ácsorogni órákig a vastag lombok alatt, tűzhetett a nap, eshetett az eső, volt egy védett övezet, amelyet még a Dunán nyargaló, elszabadult szelek is széles ívben elkerültek.

Most, ebben a másik városban ugyanolyan telt lombok alatt haladt a tér peremén, s még ismerősök sem zavarták mély magába fordulását, hiszen hosszú évek óta nem járt errefelé. Kerülte ezt a várost, amelyben sohasem tudott feloldódni, amely hidegen és barátságtalanul fogadta, s még a nőkből is, akik alkalmyszerűen útjába akadtak, ugyanaz a hidegség és barátságtalanság áradt.

Ez a reggel azonban jól kezdődött. Alighogy kilépett a vonatból, színek és hangok fogadták, mélyvörös, indigókék és tengerzöld színek és hangulatok, amelyek érzéki csalódásnak tűnhettek volna, ha nem verik őket vissza többszörösen a környező szecessziós épületek. Pávafarok, vonalak és formák baltette, gondolta Horowitz, volt az egészben valami erotikus, valami érzéken felfokozott, ami feledtette vele azt a hidegség- és idegenségérzetet, amellyel ez a város gyakran fogadta őt.

Már majdnem körbeért a téren, amikor az egyik sarok mögül, mint egy áloból, P. Róza lépett elé. Arcán reggeli üdeség, szeme körül nem hagytak nyomot az évek, mintha megállt volna az idő. Ehhez a nők mesteri módon értenek, gondolta Horowitz.

Rég láttalak – mondta P. Rózának, s maga is megdöbbsent, milyen fátyolos a hangja.

P. Róza állt és hallgatott.

Csupa rejtély ez a nő, ennyi év után is kiismerhetetlen a tekintete. Ha belenézek, egyszerre nem tudom, hol vagyok. Fél perc is eltelt a tömött csendben, mire P. Róza megszólalt.

Tulajdonképpen mindig kedveltelek.

Épp ez az, gondolta Horowitz, a tulajdonképpen és a múlt idő. Hiszen amikor ez a múlt jelen volt, akkor sem volt semmi bizonyos, s ez a tulajdonképpen, ez a közhely mindig megkeserítette a mondatot.

P. Róza titokzatosan mosolygott, nem várt választ, tekintetével jelezte, hogy mindent ért, ezt a remegő csendet is. Majd belekezdett egy mondatba, amely körülbelül arról szólt, hogy nem érdekes a múlt idő, hagyjuk az elszelt éveket, sok tavasz, nyár, ősz és tél vágatott át ezen a téren, mindig új és új

arcokat hozott, amelyekről végül kiderült, hogy egyformán szokványosak. Hogy nekik kettejüknek kellene most egymással valamit kezdeniük, valamilyen kalandba vágni, érett fővel felfedezni maguk körül a világot, annak minden érdemes részletét, ízeket ízlelni, színeket látni, nyitottnak lenni az illatok, hangulatok, árnyalatok iránt. De Horowitz Aarminnak rezzenetlen maradt az arca, most ő vette magára a város hideg és barátságtalan vonásait, s mindazt, amit évek hosszú során át magába szívott, most P. Rózára, épp rá zúdította vissza, arra a nőre, aki mindig vonzotta őt, s aki, bár tudta ezt, csak kacérkodott e vonzalommal.

Megöregedtem, Róza, elszíntelenedtek körülöttem az évek, a házak, az utcák, a nők, igen, a nők is, csak te maradtál meg nekem, színesen, mélyvörös, indigókék és tengerzöld színekben látlak, opál és azúr foltok úsznak a homlokom mögött, de hiába. Megfakult körülöttem a világ, kiüresedtek a szavaim, nehezen tudok mondatokat találni, s azokban semmi mozgás, semmi történet. A mondatok nagyon kellene, csak a mondat a lényeges, s a történet, de ez nincs, sohasem létezett bennem, nincs az a mélység, ahová leszállhatnék érte, már nem vagyok abban a korban, hogy ámíthassam magam, téged sem, másokat sem. Néha úgy tűnik, éveken át a saját orromnál fogva vezettem magam, mindenkit hitegettem, de én csak színekben, ízekben, illatokban, hangulatokban tudok élni, Horváth Klárák és Fátyol Szilviák között. Ne szomorkodj, ők nem lehetnek a vetélytársaid, hiszen számomra csak látatlan színek, soha nem ízlelt ízek, idegen illatok és ismeretlen hangulatok, s különben is, az ő idejük is elmúlt, testetlenül élnek bennem, egy másik világból adnak félreérthető jeleket, amelyeknek egy napon majd akaratom ellenére is a nyomába eredek, az idő elmúlt, egy réveteg mosoly, ennyi, ami maradt belőlem, Róza, s az okok, amelyeket ebben a pillanatban kristálytisztán látok. A hiba bennem van, minthogy mindig is bennem lakozott. Hiába a hosszú mondat, mihez tudnék kezdeni a hosszú mondatokkal, ha nincsenek történetek, ha neked és nekem nincs közös történetünk. Mindig szép voltál és vonzó, úgy éltél bennem, mint egy hosszú női hajsza, mint egy hosszan kitartott hang, de igazán *sohasem tudtalak megszólítani*.

Ezt mondta Horowitz Aarmin, vagy csak gondolta, mert már nem volt kinek mondania, P. Róza úgy tűnt el mellőle, mint egy jelenés, csak mélyvörös, indigókék és tengerzöld színek lebegtek, s valamilyen, ismeretlenül is ismerős illatok. Jeanette szíve, gondolta Horowitz, majd legyintett, az nem az én történetem, az egy másik porvárosból való, Spángli Katót végképp nem ismerem, még csak ez hiányzik, az én koromban haló poraiból szedni elő, élesztgetni sosemvolt, idegen hölgyeket.

Majd taláalomra felült egy veszteglő vonatra, s örök időkre elutazott.

KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

VESZENDŐ VÉGEK, SZAKADÓ PARTOK

Gubás Jenő: *Veszendő végeken*. Logos, Tóthfalu, 1997; Burány Béla: *Szakad a part!* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1998

Igencsak lehangoló címek, külön-külön is, hát még így, egymás mellett, holott felrázóaknak kellene lenniük, jó is volna annak érezni őket. Annak az érzelmi, közelebről meghatározva kötődésbeli beállítottságnak megfelelően, melynek jegyében két jeles orvos-frónk lelkiismeretére hallgatva megírta művét. Alapvetően azonosnak mondható látószögből tekintve hanyatló valóságunkra, mindenekelőtt biológiai fogyásunk miértjeit feszegetve, tengelyében azzal az egykekérdéssel, ami a magyarság (tehát nemcsak a mi magyarságunk) szempontjából azért hat fokozottan végzetesnek, mivel ennek az egyes vidékeken dívó „népi” hagyománya korunkban mintegy egymást erősítve találkozik a jelenség korszerű, „urbánus”, civilizációs változatával. Mely utóbbi már nem sajátosan magyar szimptóma, ámde kisebbségre ftéltség esetén elkerülhetetlenül az amúgy is létező beolvasztó hatásoknak lesz a felgyorsítója. Nem utolsósorban a felgyorsuló nyelvvesztésben is megmutatkozva. Egyfajta laposan gyakorlatias, hétköznapiak is nevezhető „racionális” szemlélethez igazodva, amelyre a munkásságáért különben nemrég Mocsárdíjjal jutalmazott Gubás Jenő könyvében megállapítja: „A szórványmagyarság (. . .) csak akkor mutat készséget anyanyelve ápolására, ha annak, legyen az bármilyen csekély is, de előnyét látja. Az általános iskolai végzettségű egyéneknek ugyanis, akik a falu lakosságának nagy hányadát képezik, a nyelv, még az anyanyelv is, csupán kommunikációs eszköz. Arra szolgál, hogy az egyén környezetével szemben megértesse magát. Ha ez csupán szerb nyelven lehetséges, és az információk csupán ezen a nyelven jutnak el hozzá, de főleg akkor, ha a szűkebb környezete és a hatalom a magyar nyelv miatt hátrányos megkülönböztetésben részesíti, vagy csak nem teszi lehetővé annak megfelelő szintű elsajátítását, akkor nem kell csodálkoznunk, hogy a szórványban élő magyarság a nyelváltás ördögi csábításának nem képes ellenállni.”

„Falu”-ként, jegyezzük meg nyomban, az alig valamivel több mint háromszáz lelket számláló észak-bánáti Majdány értendő itt, lévén hogy művében Gubás a közvetlen közelében fekvő, de már inkább csak csenevész maradványként létező Rábéval együtt, voltaképpen e település szociográfiai rajzát mutatja meg. Akár ez a szándéka, akár nem (mégpedig miért nem az utóbbi feltevés lenne igaz?), mindenképpen úgy, hogy benne

nem csupán a Bánság veszendő magyarsága egészének körképe mutatkozik meg, hanem a Vajdaságként emlegetett kishazánk egészéé is – vagy ha ma még mégsem minden vonatkozásban, hát félt, hogy holnap már igen. Hacsak nem teszünk (mások mellett) mi is ellene valamit, amíg nem késő. Figyelembe véve, hogy: „A bánsági magyar falvak, mint ostromgyűrűbe zárt seregek, látszatra már megbékéltek a pusztulással, s ha nem jön a városi értelmiség részéről egy hatásos felmentő sereg, akkor ezeket a falvakat, egyiket a másik után megsemmisíti a szerb túlerő.” Óhatatlanul azt a kérdést váltva ki, a netán kényelemből is reményvesztett „városi értelmiség”-ből, hogy ugyan miképpen lehetne belőle felmentő sereg, ha egyszer „a falvak mindegyike egy-egy nagy aggok házára hasonlít, ahová többször jár a halál, mint az élet, és ahol a munkából kidőlt öregek reményvesztetten várják az elmúlást”. Úgyhogy felmentő sereget alkalmasint legfeljebb a „csak azért is!” jegyében küldhetnének inkább, vagy helyette jószerével némi gyógyírt mindössze, érzéstelenítőt, meghosszabbítva kissé az elmúlás folyamatát, némileg enyhítve annak fájdalmasságát. Kérdés egyébként, kiét mindenekelőtt. A kiveszőben lévőket-e, vagy a magunkét-e inkább, azt, ami tehetetlenségérzetünk következtében lesz úrrá rajtunk. Bármennyire csakis a diagnózist követheti a terápia, mivel ez utóbbihoz azért „közbe kellene jönnie” valaminek, csak hát . . . de talán idézzük inkább a bevezető rész képszerűen megfogalmazott befejező kérdését: „Eljövetelelünkör nyugaton kibújt a felhők möggül a Nap, és a keleti égbolton megjelent a remény színeivel a szivárvány. Vajon Rábának és Majdánynak jut-e egy kis szivárványfény?”

Mielőtt Gubás könyvét most már érdemben is kísérve meg ismertetni, elmondanánk, hogy a benne olvashatók szerint a terület az őskortól fogva lakottnak tekinthető, hogy a honfoglalás előtt bolgár törzsek éltek itt, szükségképpen bizánci kulturális (vallási) és politikai befolyás kíséretében, hogy a Majdány helységnevű törökül – élénk gazdasági életre vallón – vásárt, piacot, sokadalmat jelent, ami a hódoltság bekövetkeztékor sajnos nem lett akadály a akkori magyarság eltűnésének. Lévéni a mai, a még meglévő, a későbbi, XVIII. századi betelepítés eredményeként, kunsági, Szeged környéki, hódmezővásárhelyi dohánytermelők leszármazottja. Természetes módon tartozva gazdaságilag Szeged és nem Kikinda vonzáskörébe – egészen Trianonig, amikor is a határvonal megvonásakor hamis tanúvallomásával egynéhány, csalárd ígéretekkel befolyásolt majdányi lakos is dicstelen szerepet játszott. Ekképp juttatva, legfőképpen „piacilag”, elszigetelt helyzetbe faluját, szemben az itt ellenpéldaként felhozott, Szabadka vonzáskörébe tartozó Kispiaccal, vagy a Nagybecskerek melletti Szentmihályi, amely utóbbinak magyar lakossága viszont egyre inkább (jugo)szláv, azaz szerb irányban orientálódva, beolvadóban lévőnek látszik. Sajnos nem egyedül az itt már „foghatatlan” Magyar Televízió (nem műholdas) adásainak híján, hanem a nem anyanyelvi frott sajtó térhódítása következtében is hasonlóképpen. Miközben Rábén-Majdányon a tévéantennák zömükben még Pest felé néznek, vagyis itt a sorvadás nem annyira a magyarságtudat gyengülése miatt következik be, hanem az előregedés, a fiatalok elköltözése folytán. Amiért is az itt lakók sorából kinőttek, eltávozásukat követően rendszerint szülőfalujukhoz való kötődésüket is elvesztik, némelyek közülük meg még szégyellik is falusi-paraszti származásukat (amint erre egy helyütt a szerző, felháborító példával, külön is utal), miközben a képzetek közül otthon inkább a gyengébbek maradnak csak, alig űtve el az átlagtól – attól a néhány kivételtől eltekintve, aki kevés a kulturális fölemelkedés üdvösségéhez.

Holott értékes emberek, szép pályát befutók is kerültek ki innen, olyanok is, akikben a kötődés érzése most mintha újraéledne. Ezért is rendezik meg újabban a faluban az innen elszármazottak évenkénti találkozóját – fanyar képzettársításként bennem sajnos azt a valamikor olvasott könyvrészletet keltve életre, ahol az indiánrezervátumokban megrendezett hasonló találkozókra érkezők először Fordjaikból vagy Chevroletjeikből bújnak ki, majd nadragjaikból is, hogy a haditáncot eljárák. Nem mintha úgy vélném, hogy nem lehetne akár erre a gyökérkereső nosztalgiaira is építeni valamit, legalább egy becsületes utóvédharc megvívásához. Netán többhöz is ennél. Hiszen a fogó falu infrastruktúrája korszerű, lényegében városias, a település kiaknázatlan hévízkészletekkel is rendelkezik, na meg kőolajforrásokkal is, amelyeknek haszna azonban „többségközpontú” centralizáltságunk (nem)jövöltábol máshová ömlik. Amiért is a felvirágzás reményéhez nem utolsó sorban decentralizáló és decentralizáló rendszerváltásra lenne szükség. Alkalmasint mind Magyarországra, mind Románia felé határátkelő megnyitására, ámbar a szerző szerint ennek hasznát sokkal inkább élelmes szerb üzletemberek fölőznék le, s nem a faluban élők. Hacsak az áhított magyar (területi?) önkormányzat ezt megelőzőleg létre nem jönne. Vagyis ami mind távolabb látszik kerülni a realitástól.

Főleg, ha belőtünk is hiányzik az elszántság hozzá. Azaz ha mindenbe beletörődő jobbághajlamainkat is figyelembe vesszük, ami nem is annyira a többek által nem is mindig jossal „janicsár”-nak aposztrofált (csúcs)értelmisségünk privilégiuma, érdekfeltő sajátja, mivel sajnálatos módon mondható akár „népi gyökerűnek” is, azaz a „népből származó értelmiségi” hozhatja akár hazulról is, vagy ha nem, hát a vele való találkozás aligha hat rá bátorítólag. Amiért is, úgy tetszik, olyasvalamiről van itt szó, amit joggal mondhatunk egymást erősítő (gyakorlatilag gyengítő) kölcsönhatásnak. És amit mint jelen-séget Gubás is észlel. Akár Elia Kazan egy könyve nyomán is egy sajátosság, látszólag alázatos, de „nyugtalan”-nak mondott, belső ellenállásról árulkodó mosolyról szólva. Egészséges kisebbségi magatartásformának minősítve azt, mielőtt a neves filmrendező sorait közvetlenül idézné: „A kisebbségben élő boldogtalan emberek közös jegye ez a mosoly, akár négerek, akár zsidók, akár sárgabőrűek – csak így tudnak szembenézni elnyomóikkal: álarc ez a mosoly, elrejtji gyűlöletüket, amelyet nem mernek kimutatni, s egyben váltság a szegényérzetért, amit igazi érzelmeik elfojtása miatt éreznek.” Alapjában véve lényegre tapintóan véve észre magyarságunk esetében e „kisebbségi mosoly” fent említett háttérének hiányát, oda lyukadva ki, hogy (csak?) a bánásiak esetében ez immár őszinte, az önfeladás, a beolvadási szándék kifejezője. Amiben sajnos akár igaza is lehet, azzal, hogy a magam felleve szerint a kisebbségi sorsra jutott magyarság esetében ez a háttér talán ki sem alakulhatott. Léven a magyarság, minden megpróbáltatása ellenére is, történelme során „uralkodó nemzet”, illetőleg olyan, hogy önnön nemzetbeli urai az általuk elnyomott nemzetrésszel, a „néppel” is elhitették azt, amit az többé-kevésbé szívesen el is hitt, sőt olykor akár a más nemzetiségekkel szemben csendőrként is kiélhette ezt az uralkodói szerepkört. Hogy azután minden átmenet nélkül essen kisebbségi sorsba – hosszú, évszázadokra visszanyúló „szerepfejlesztő” gettómúlt nélkül. Illetve az erdélyi románságra, a felvidéki szlovákságra, s a délvidéki szerbségre jellemző „elnyomottsági közérzet” nélkül, ami akkor is hosszabb kiérlelődési idő során alakul ki, ha az elnyomottság viszonylag mérsékelt, s nem is sokban különbözik attól, amiben a saját nemzetbeliektől elnyomottaknak van részük. Egészen Trianonig, melynek sokkját követően, estéből

feltápászkodni próbáló magyarságunk mintha mindig újra és újra naivul hinne minden futólag feléje villantott barátságos rutinmosoly ígéretének, egy ideig görcsös reménykedéssel tartva észben, amit a másik a következő pillanatban már el is felejtett, hogy azután, ráébredve, hogy hiába vár, legyintve gubózzon be, végül pedig csakugyan az önfeladást látva egyedüli kiútnak. Miközben a másik oldalon a magukat korábban elnyomottnak érzők magyarellenessége tovább él, s a győztesekévé, a felülkerekedetteké válik, nem mentessé bizonyos torz lelkiismereti tünetektől sem. Gubással szólva, amiért a „jogtalanul megszerzett »hadizsákmány« (. . .) mind a mai napig égeti a szerbség lelkiismeretét, állandó bizonytalanságban tartja őket. Ezért keresnek és találnak a jogosságuk bizonyítására olyan érveket és adatokat, amelyekben maguk sem hisznek”. Mialatt mi, ha még el nem felejtettük őket velünk, a magunkéiban legalább annyira nem hiszünk, illetve anélkül lehetünk csak meggyőződve igaz voltukról, hogy érvényesítésük lehetőségében hihetnénk. Nem, mivel gyakorlati előny, közvetlen „haszon” híján, magyarságunk nem látja a magyarnak megmaradás értelmét, s így süketnek mutatkozik az anyanyelv szeretetét s a megtartásának fontosságát hangsúlyozó értelmiségi ráhatásokkal szemben. Sőt féltő, hogy az maradna akkor is, ha az egész Vajdaság területén zavartalanul nézhetné a Magyar Televízió (mellesleg jelenleg csapnivaló) műsorát, illetve kellő számú műholdvevő esetén a Duna Tv-t, sőt újabban az MTV2 adását. Alkalmassint ezek nézegetése mellett is szerb tagozatra fratva cseméit.

Nem csupán bánsági magyarként, de részben már bácskaiként is. Annak megfelelően, hogy: „Negyed százada mondom: az újvidéki magyarságban nincs »tartás«. Vajon volt-e valamikor? És az mennyit ért? . . . A száraz, dokumentálható adatok szintjéig enyhítve a szót: elégséges nem volt soha. Az életben maradáshoz sem volt elég.” Nem, mivel „Sok volt a szenvedés nagyon!” Aligha tagadhatóan, hiszen „A »Hideg napok« közismertté tett, s a még hidegebb, '44-es letagadott, évtizedekig tabutémaként kezelt, ma is inkább elhallgatásra ítélt események rántják ráncba ilyenkor az amúgy is komor homlokokat. De azért felmerül: »Miért? Máshol nem volt?« . . .” Amely kérdésre azonban a válasz kézenfekvőnek tetszik: Igen, volt nagyon is! Ott is, ahol a hiányolt „tartást” egyelőre még a kisebbségiek (helyi) többsége biztosíthatja.

Ámde ezek az idézetek már Burány Béla nem egyetlen falu példájából kiindulón Bánát-központú, hanem a vajdasági magyarság egészének sorskérdései közt pásztázó könyvéből valók. Nem egyedüli példaként csendülve össze a Gubásnál olvashatókkal. „A világeseményeket az átlagosnál kicsit talán fokozottabban is követő vajdasági magyarság informáltsága általánosan vehető, osztályokra való tekintet nélkül. A polgári életmód, elsősorban a polgári kényelem, mint követendő ideál, persze, hogy nem véletlen. Országosan is (anyaországosan, sőt, ötországosan) a kelet-európai lakosság számára a nyugati polgári társadalmak a megcélzott elérni valók. Egy osztály- és pártérdekektől független, összmagyar érdekeket szem előtt tartó öntudatos magyar társadalom ködképként is csak révület eredménye lehet. A magyarság körében egy kicsit, vagy talán nem is kicsit nehezebben elképzelhetően, mint a Magyarországgal szomszédos 4–5 (ma már ennél is több – a szerző megjegyzése) országban. Ezekben az országokban egyetemes nemzeti célt is állíthat népe elé a mindenkori hazai politika: a hozzájuk csatolt ország-részekben az ott maradt magyarság megemésztése. A magyarság számára csak az önvédelem, a megmaradni akarás lehet a cél. Az meg, ha már senkinek sem fontos, a

más célú politikai útírányok »bánja fene!« vezérszemléjében, a magunk számára is egyre hangsúlytalanabb” – olvashatjuk ugyanis a különben Tünetek magyarságunk körélettánából alcímet viselő kötet „Talpra álltunk!”? – Így kipusztulunk! című utolsó frásában. Riasztó „korpipiramisok” és egyéb lehangoló számadatok kíséretében. Nagyon is érte a szerző elkeseredését, sőt indulatosságát akkor is, ha ezek olykor mintha kellőképpen nem átgondolt szélsőséges megnyilatkozásokba sodornák. Számomra visszatarthatatlanul ellentmondani szívn. Minden kisebbségi szolidaritásom ellenére nem utolsósorban a Rigómező szkipetárjai kapcsán, akik, amint erre egy helyen utalás is történik, saját bevallásuk szerint is, a tőlük valaha fegyverrel elvetteket napjainkban mintha demográfiai robbanást előidéző életteremtő löfegyverük segítségével igyekeznének visszaszerezni. Az alábbi idézet szerint nekünk is feladva a maguk leckéjét: „Tudod, mi miatt haltok ti ki? Mert olyan kérdéskörben adatok döntési jogot asszonyaitoknak, amelyhez azok társadalmilag, nemzetileg – szóval közösségileg éretlenek.” Ami emlékezetem szerint az írás első, sajtóban való megjelenésekor, ki is váltott bizonyos feminista ellenindulatokat, belőlem viszont most azért kényszeríti ki az ellenvéleményt, mert úgy tűnik, a férfiuralom nyomására vagy akár anélkül, reflexártatlansággal vállalt „szülőgép-szerep” aligha lehet az érettség jele, hacsak a „nemzetileg-közösségileg” való értelmezett érettséget szembe nem helyezzük a műveltségtől is érintett, kiforrott egyéniséggel, a fejlettebb személyiséggel. Ami mellesleg „időrendileg” is képtelenségnek látszik. Nem mintha a több-, sőt sokgyermekes anyaság nem lehetne mélyen átgondolt, hivatástudatból fakadó vállalás is, alkalmasint „nemzeti-közösségi” indítatású, „tömegmozgalommá” azonban aligha válhat.

Mint ahogy a patriarchális társadalom felé egészében sincs visszaút, méghozzá akkor sincs, ha minden igazságosságra, emancipációra, egyéni szabadságra és demokráciára legyintve nem alaptalanul látjuk úgy, sőt készséggel el is ismerjük, hogy a legkülönbözőbb korok társadalmi nem elsősorban tagjaik egyenlőségének, azaz igazságos és emberséges voltuknak köszönhetően funkcionáltak. Hanem inkább ellenkezőleg: egyenlőtlenségük, igazságtalanságuk és embertelenségük „jövöltábol”, hogy ne mondjam „kizsákmányoló” jellegük következtében. Ámde ezt figyelembe véve is, a kollektizmus bármely formája mellett állni ki, nem jelenthet egyebet, mint mindenről lemondani, amit eddig progressziónak hívtunk. (Netán arról, amit ma inkább joggal mondunk utópiának?) Szembefordulni vele – alkalmasint egy másfajta „nemzeti utópia” jegyében. Ami, még ha fennmaradásunk szempontjából netán használna is, mindenképpen egy alacsonyabb rendű, egyszer már meghaladott életformába való visszacsúszás árán használható is. Illetve ahol – valójában földtekénk óriási területein – sajnos még „használ”, nos . . . bár azt adná meg a Teremtő, hogy szűnjék meg minél előbb ezt tenni. Lehetőleg mégiscsak a jólét és a kényelem „káros” hatása következtében. Bármennyire igaznak látsszon is (noha leegyszerűsítettnek is egyúttal), hogy „Az anyagi jólét kényelmébe a történelem folyamán eddig még minden nép belehalt” – amire most kényelmesnek tűnne azt válaszolni, hogy a történelem folyamán a történelmet alakító hatóerők is változnak, ergo az „eddig” nem feltétlenül örök érvényű is egyúttal. Ámde fontosabb, hogy ez a „belehalási folyamat” valójában úgy ment végbe, hogy a jobblétben elkényelmesedettten megfogatózó nyomán támadt üresedést nyomban mások foglalták el a maguk számára. Vagy kívülről érkező hódító barbárokként, vagy alulról, emancipálódó leigázottakként, óslakókból lett vagy idegenből behurcolt rabszolgák utódaiként, korunkban-közelmúltunkban

benragadó vendégmunkásként. Az utóbbi változat, tehát az alulról hódítás esetében, házi cselédként, dajkaként, ágyas-, majd hitves-anyaként épülve be az uralkodó réteg (nép, nemzet) sorába. Nemegyszer anyanyelvcsereit eredményezve – ami mellel a mi „nyelvében él a nemzet” jegyében fogant szemléletünk szerint egyet jelent ugyan a nemzetelállal, számunkra is az lenne, ám azért mégsem azonos a biológiai halállal, sem a vérszel, sem a „fehérel”. Nem mintha magam is nem érezném úgy, hogy ez ellen, vagyis anyanyelvünk fennmaradása érdekében minden erőnkkel küzdenünk kell, nem tudom viszont, akad-e napjainkban olyan bolgár, aki őseinek egykori bolgár-török anyanyelvét siratja. Mint ahogyan eszemben sincs tagadni, hogy biológiai fogyatkozásunknak is gátat kell vetnünk valahogy, ha lehetséges, hiszen a jelenlegi tendencia folytatódása esetén 2050-re Magyarország területén mindössze hét és fél milliónyian élnek csak majd, nagyjából ennyi magyar, nem számítva azokat, akik belőlünk, határon kívül rekedtekből addigra magyarnak még megmaradnak. Nem mintha nem álmodozhatnánk akár valami szerencsésen „átbillentő” fordulatról is, hogy netán 18–20 millióra sikerül feltornásznunk magunkat, méghozzá etnikai környezetünk rovására, eltérve Európa és általában a fejlett világ, az átkos fogyasztói-jóléti társadalmak demográfiai apadásától, csakhát ugyan mire is mennénk ezzel, ha bolygónkon addigra mégiscsak megjelenik az a 9 milliárdnyi összlétszám, amivel a „globális demográfiai prognózis” fenyeget minket. Pontosabban az emberiséget, sőt a bioszféra egészét is.

Amiért is kívánni (elvégre már rég a jámbor óhajok skáján mozgunk) egyet lehet csak: amott, a „nagy mérlegnél” történten meg mielőbb a csoda, induljon be a fogyatkozás a ma még sokasodók sorában. Lehetőleg a tiszta szívből kívánt elkényelmesítő tényezők hatására – feltéve, hogy az ezeket lehetővé tevő (?) iparosítást, illetve a velejáró környezetpusztulást földekenk egész ökoszisztémája képes lesz majd kibírni. Különb menthetetlenül az „egészre”, tehát a fejlett világra is kihatóan bekövetkezik az összeomlás, jobbik esetben a „részleges apokaliptisz”, valahol az ésszerűbb, körültekintőbb újrakezdés szintjén megállva. Ezért nem tudok itt egyetérteni Burány doktossal, s mással sem, aki egyedül a nemzeti-nemzetiségi önsorsunkra koncentrál, ezért nem hiszem, hogy – legfőképpen patriarchalizmust sugalló albán példája esetében – igaza lehet. Nem hiszem ezt akkor sem, ha az akarata ellenére is a „lokális” mellett a „globális”-ra is figyelő, mint e sorok frója is, a látókörébe tolakodó problémagubanc összefüggő egészére, akárcsak annak részeire, nem lát megoldást. Mint ahogy nem láthat rájuk megoldást senki.

Egyelőre vagy véleglesen, ugyan ki lehetne ennek megmondhatója?

Nem mintha nem lennék igazságtalan Burány Bélával szemben, ha csupán ilyen szempontból tekintenek kötetére. Középpontjában „önfogyásunk” fenyegetésével, amely voltaképpen vészjelző „vörös fonál”-ként vonul végig a könyv szinte valamennyi frásán. Akkor is elsősorban számunkra, nemzetiségi mivoltunkra vonatkozóan bírva önértékkel, ha éppen a dohányzás pusztító hatásáról esik benne szó, mint A füstszínű halál című tanulmányban, vagy a Nomen est omen esetében, ahol – eredetinek tetsző módon – Zenta város anyakönyve keresztnév-készletében kutakodva mutat rá kisebbségünk fanyar ajkbiggyesztésre készítő tájékoztatatlanságára és félszficamaira, végső fokon az önazonosság-tudatunk bántó hanyatlására. Akárcsak a Száz „Hogy vagy?”-ban általános közérzetünkre –, arra, ami nyilván rosszabbodott . . . sajnos, nem tudhatom, mióta is, mivel a keltezés, ellentétben a többivel, éppen e mellől az frás mellől, valamint az engem

olyannyira vitára késztető utolsó mellől hiányzik. Amellől, amitől függetlenül Burány Béla könyve is valóságunk egy darabjának hiteles tükörképét jelenti a számunkra. Ugyanúgy körtüneteink önismeretre késztető gyűjteményeként, mint Gubás Jenőé. Mindkettőjük esetében a kérdéses tüneteket ugyancsak tünetként követve nyomon.

VARGA Zoltán

POLNER ZOLTÁN HÁROM ÚJ KÖNYVE

Bábakeresztség, Népi szövegek Szeged környékéről. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Kiadó, Szeged, 1996; *Földédősanym*. Népi szövegek Szeged környékéről. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Kiadó, Szeged, 1997; *Az Ember Fia a Golgotán*. Szeged környéki archaikus népi imádságok. OFFICINA Nyomdaipari Oktató és Termelő Kft. Szeged, 1998

A szegedi nagytáj népeletének avatott kutatója Polner Zoltán, akinek átfogó gyűjtőmunkája már szinte az egész Csongrád megye hiedelemvilágát, szakrális néprajzát, szokásköltészetét feltárta az érdeklődő olvasó előtt, s alkalomadtán szólt a vajdasági eredetű szövegeiről is. Legújabban a szegedi főiskolások (és persze mindannyiunk) okulására készített antológiákat *népi szövegekből*.

Polner Zoltán 1978-ban kopogtatott igazából a magyar néprajztudomány kapuján, amikor Erdélyi Zsuzsanna első követőjeként publikálta *Föld szülte fáját* című archaikus népi imádsággyűjteményét a Szeged környéki kutatópontokról. A népi imádságok azóta is foglalkoztatják a költőként is ismert tudóst. Ilyen érdeklődése eredményezte az *Arany fának arany ágán* (Békéscsaba, 1981), majd a *Koronával koronázzák* (Makó, 1985) és *Az Ember Fia a Golgotán* (1998) címen publikált archaikus imádságokat tartalmazó könyveit, füzeteit. Ez utóbbi harmincöt értékes imádságot tartalmazó kiadványának Bevezetőjében a műfaj költészeti sajátosságai mellett az eddigi eredményes kutatókról is megemlékezik (magyarországiakról, erdélyiekről, vajdaságiakról). De Polner a röszei és a deszki falumonográfiáknak is társszerzője, s mindkét könyvben bemutatta az ott gyűjtött magyar és szerb nyelvű imádságokat és ráolvasásokat. Eddig megjelent tizennégy néprajzi vonatkozású könyve (a felsoroltak mellett: *A Teknyőkaparó*, 1980; *Mikor az Úr Jézus a földön járt*, 1983; *Ördögösök*, 1984; *Éganyám, földanyám*, 1985; *Jegykendő a forgószelelben* 1987; *Sárember*, 1989; *Hetvenkedők*, 1989; *Boldogasszony ágya*, 1995) mind a szülőföldje folklórörökségét szorgosan kutató és mentő egykori tanárnak, majd újságrónak olyan nemes példáját revelálja, amelyből ma már nem sok akad a magyar nyelvterületen.

Polner Zoltán mostanában a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola hallgatóinak állít össze néprajzi antológiákat saját gyűjtéséből, hogy a vidékre kikerülő fiatal tanárok előtt se legyenek ismeretlenek a régi öregek hiedelmei, varázsszövegei, imádságai. „Nagy megtisztelésnek tekintem, hogy a jövő nemzedékének tolmácsolhatom az ősök feledhetetlen üzenetét” – írja az egyik utószóban. S valóban üdvös és követendő vállalkozás ez mind a szerző, mind a főiskola részéről, hiszen a kapott ismeretek mellett az olcsó kiadású

szöveggyűjtemények is ott lesznek a tanárok keze ügyében a korábbi és sokszor nehezen hozzáférhető szakmai kiadványok helyett (persze a szakirodalmi bibliográfiák közlésével).

A *Bábakereszttség* című gyűjteményében Polner népmeséket, balladákat, ráolvasásokat, varázsló és rontó szövegeket, természetmagyarázó hiedelmeket, a születéssel és a bába-keresztiséggel, a garabonciásokkal kapcsolatos hiedelmeket, mondákat, legendákat s természetesen archaikus imádságokat kínál olvasóinak a maga választott kutatási területéről.

A szépséges című *Földédsanyám* könyvben a Szeged környéki táltosok, boszorkányok, állatrontók, lucaszéket készítőik emlékezetét villantja fel, és több szöveget közöl a betegségek népi gyógyításáról; s újfent a népballadából és a népi imádságokból is ad válogatást. Egy újdonság is szerepel a friss antológiában: a neves kiszombori vőfély, Laczi János *vőfélykönyve*. Az 1905-ben született „öregvőfény” legalább kétezer lakodalomban mondta el a nagypjától s az apjától örökölt szövegeket, verseket, rigmusokat. Valójában a kiszombori lakodalom teljes képe bontakozik ki e szövegek mögül.

Polner Zoltán új könyvei gyakran tartalmaznak a szerző által már korábban is tárgyalt témájú szövegeket, de ilyen összefoglaló célú válogatásuk közreadása bizonyára hasznos olvasmány lesz mindazoknak, akiknek e könyvek készülnek. A népi imádságok újabban gyűjtött szövegeivel pedig a szerző azt a szándékát szolgálja, melyet többször is megfogalmazott és fenn is hirdetett: tizezer szöveget kell összegyűjtenünk! Úgy legyen.

SILLING István

S Z Í N H Á Z

MIRO GAVRAN: GEORGE WASHINGTON SZERELMEI

Aligha létezik szokványosabb színházi mese s ugyanakkor kedveltebb téma a szerelmi háromszögtörténeteknél. Ezért meglepő is, de érthető is az frók vonzódása irántuk, akik egyfelől a siker reményében vállalkoznak efféle történetek megírására, másfelől talán kihívásnak tekintik a számtalanszor felhasznált alapképlettel való küzdelmet.

Az utóbbiak közé tartozik Miro Gavran (1961) horvát drámaíró, aki nemcsak azt találta ki, hogy a három szereplő közül csupán kettőt, a két nőt lépteti fel, hanem hogy a háromszögtörténetet menet közben váratlan ötlettel megfejeli. Mikor már-már holtpontra jutna a feleség és a szerető tipikus női csipkelődésekkel s alattomos szúrásokkal folyó leszámolója, akkor jön elő a fiatalabb a farbával, s bevallja a feleségnek, hogy a közhiedelemmel ellentétben ő sohasem volt szeretője az immár halott elnöknek, csupán megegyeztek abban, hogy havi apanázsért eljátssza a szerető szerepét. Ez mindkettőjüknek érdeke volt; Silvia igényegethett csődbe jutott családján, George Washington pedig féltékenyvé teheté feleségét, aki őt az állami ügyek intézésébe bódulva emberként, férjként elhanyagolta.

Csakhogy mint minden nagyszerű ötlet, ez is meghibásodott, porszem került az évekig olajozottan működő gépezetbe. Az elképzelés valóban kiválóan bizonyult, sikerült

mindenkit megtéveszteniük, közben azonban a két „üzletárs” egymásba szeretett, amit viszont sohasem vallottak meg egymásnak. Az elnök felesége természetesen nem javult meg, a szeretők pedig szenvedtek, mígnem kitelt az esztendő, és Silvia családja talpra állt, az elnök viszont a közügyektől végre elvonulhatott kedvenc farmjára.

Ugye, milyen rémesen közhelyszerű a történet?

A színházban azonban van varázsa. Most is egyszerűen az történik, mint annyiszor a színházban történni szokott, a banalitás legyőzi a művészetet: vonzóbb, érdekesebb, hitelesebb.

Ha . . . ügyesen, észrevétlenül adagolják, s ha a színészeknek sikerül emberi jelenlétükkel elfogadtatni.

És sikerült.

Miro Gavran bár fiatalon, mindössze huszonnyolc évesen írta művét, kiváló pszichológusként, de kellő önfejelemmel irányítja a két nő asszóját, tudja, melyik meddig hátrálhat, s mikor kell ügyesen közbeszúrnia, illetve mindketten hogy kerülhetik ki a feljük rohanó penge hegyét. S mintha Molnár Ferenctől tanulta volna a szerkesztést, tudja, hogy váratlan fordulatot hozó titok nélkül nem szabad háromszögtörténetet írni. Jól számított, mert amellett hogy sikerült a közönség figyelmét újra felcsigázni, egyenlő játéklehetőségeket teremtett mind a két színésznő számára. Mindketten eljátszhatták a győztest és a vesztest is. Ez kivált a Silvriát alakító színésznő szempontjából fontos. Martha, a feleség, eleve úgy van megírva, hogy hol szenvedhet, hol ragyoghat, Silvia számára azonban szüksége van a titokra, hogy csak alku volt a nyilvános flört, illetve szándéka ellenére is be kell szerelmesednie ahhoz, hogy ne csak fölényben legyen a nálánál különben is idősebb vetélytársnővel szemben, de ő is szenvedjen.

És a Vajda Tibor rendezte előadás két színésznője kiválóan élt a kapott lehetőséggel.

A csöppnyi, pódiumszerű játéktéren, ahol nincs mód járásokra, széles gestusokra, elegendő csupán a lélek, az érzelem rezdüléseit jelző szó, hang, félbemaradt mozdulat, egy pillantás, alig észrevehető mosoly, jól előkészített csend, Romhányi Ibi (Martha) a legfinomabb műszer érzékenységgel fejezi ki a feleség magára erőltetett first lady-modort, s ennek a páncélja alól fel-feltörő kételyt, szenvedést, kíváncsiságot, gyilkos gonoszságot, olcsó elégtételt és óvatlan elárulást, Jónás Gabriella (Silvia) pedig a szerető kacéran pimasz fölényének, a szókimondás kegyetlenségét élvező, sérthetetlennek hitt vértjét fokozatosan feltörő szenvedést, az üzletárszenvtelen közömbösséget könnyben oldó, puhító szomorúságot.

Mindkét alakítás teljes értékű, hiteles (asszony)emberábrázolás, melyhez a rendező – a szép, szemet gyönyörködtető ruhákat tervező, s ezzel e női előadás alaphangját megadó, a stílusos látványt megteremtő Mihajlović Annamária közreműködésével – a háttérből irányító, vezénylő karmesterként járult hozzá. Vajdának nincsenek erőltetett ötletei, az az elképzelése, hogy mindez csak Martha képzeletében, afféle dialógussá szabdalta belső monológként játszódik le, a Silvriához címzett levél megírása és széttévése között „történi”, szinte jelzésszerűen (Silvia enyhe füstfelhőben tűnik fel és távozik) kap helyet az előadásban, mint a feleség önvizsgáló, lelkiismereti drámája.

Lehet, hogy föltöbbé hagyományos, talán konzervatív is az előadás, de a szó legemberibb s legteljesebb értelmében – színház, melyben minden mozdulat, minden hang indokolt, pontos és hiteles.

GEROLD László

A FORUM KÖNYVKIADÓ ÚJ KIADVÁNYAI

- Böndör Pál: *A változásom könyve* (versek)
 Mirnics L. Zsuzsanna: *Varázshot fonákja* (versek)
 Szűts Zoltán: *Versszellőtítés* (versek)
 Tari István: *Napszél* (versek)
 Verebes Ernő: *Griff* (versek)
 Gobby Fehér Gyula: *A sötét árnyéka* (novellák)
 Juhász Erzsébet: *Úttalan utaim* (próza)
 Kontra Ferenc: *Gyilkosság a joghurt miatt* (novellák)
 Szabó Palócz Attila: *Trium(f)virátus* (kisprózák)
 Varga Zoltán: *Bábel árnyékában* (próza)
 Végei László: *A nagy Közép-Kelet-Európai Lakoma bevonul a Pikareszk Regénybe* (regény)
 Bányai János: *Hagyománytörés* (tanulmányok, kritikák)
 Bori Imre: *A jugoszláviai magyar irodalom története* (negyedik, bővített kiadás)
 Bori Imre: *Hétről hétre* (tanulmányok)
 Burány Béla: *Szakad a part!* (tanulmányok)
 Gerold László: *Drámakalauz* (tanulmányok, kritikák)
 Harkai Vass Éva: *Ezredvégi megálló* (tanulmányok, kritikák)
 Jung Károly: *Összefüggések és kapcsolatok* (tanulmányok)
 Losoncz Alpár: *Az emlékezés hermeneutikája* (filozófiai értekezések)
 Major Nándor: *Kisebbségi breviárium* (tanulmányok)
 Major Nándor: *A békecsinálás mestersége* (politikai esszék)
 Kalapis Zoltán: *Búza, dohány, selyem* (tanulmányok)
 Kalapis Zoltán: *„Negyvennyolcnak nagy idejében”* (tanulmányok)
 Németh István: *Ünnep Raguzában* (publicisztika)
 Harmath Károly: *A hit reményében* (vallási publicisztika)
Túl az Óperencián (magyar népmesék)
 Bogdán József: *Szeder indája* (gyermekversek)
 Jódal Rózsa: *Mindenfáj Jánoska panasza* (meseregény)
 Mirnics Zsuzsa: *Mesevirág* (történetek gyermekeknek)
 Cs. Simon István: *Sziromeső* (gyermekversek)
 Csapó Julianna: *A jugoszláviai magyar irodalom 1994. évi bibliográfiája*
 Bela Duranci: *Penovác Endre* (képzőművészeti mappa)
 Király Ernő: *Reflexiók* (zenei esszék)

- Gulyás József* (1937)
 Két életem közt 28
 Örökség 29
 Kiszáradt akácfa éneke 29
- Fehér Kálmán* (1940)
 Mare nostrum,
 avagy kis magyar kóló 30
 Mindenhol 31
 Sorjázó énekek 31
 A fehér szoba titka 33
- Tolnai Ottó* (1940)
 In memoriam
 Sándorov Franciska 33
 Niagara 34
 Juhász Erzszi 36
 Dobos János 36
 Puskin expressz 37
- Őszi Etel* (1941)
 A hétfő a legnehezebb 41
 Pityókás nóta 42
 Foll-klór 43
- Csonka Margaréta* (1942)
 Árnyékok 43
 Visszhanggá változom 43
 Balkáni ballada . . . 44
- Cs. Simon István* (1942)
 Immár 44
 Redőzés 45
 Kusza leírás 45
- Brasnyó István* (1943)
 Semmi lesz 46
- Jung Károly* (1944)
 De superstitione populi 48
 Hol tartok ki, hol tartok be,
 avagy HOLT ART O. K.? 50
- Varga Sándor* (1945)
 Csak a-val 53
 Menetelés 54
 A versnek tér kell 54
- Sinkovits Péter* (1946)
 A visszanező 55
- Veszteg Ferenc* (1946)
 (Az arany) a sárban (is csak arany) 56
- Böndör Pál* (1947)
 Hamis keleti díván 57
 Last dance 58
- Vankó Gergely* (1948)
 A fények lakomáján 59
 Vörös sárkány éjszakákon 59
 Mit szólhatsz 60
- Danyi Magdolna* (1950)
 Római elégiák 60
- Bálint Béla* (1952)
 Tériszony 61
 Kórkép/Korleírás 62
- Baranovszky Edit* (1952)
 Sorsforduló 64
- Szűgyi Zoltán* (1953)
 Vers helyett jegyzet 65
- Tari István* (1953)
 Télirevaló 66
 Feltámadunk 67
 Felemás 67
 Böjti szelek 68
- Fenyvesi Ottó* (1954)
 Amerikai improvizációk 69
- Bogdán József* (1956)
 Levélféle Gulyás Józsefnek 71
 Lehet lehet nem tudom nem tudom 74
 Pünkösöd másnapján 74
- Harkai Vass Éva* (1956)
 [A költészet dicsérete] 75
 Amikor hajnalban a körtefát 76
- Géber László* (1959)
 A leláncolt fagyfáltosláda 76

E számunk megjelenését a Nyílt Társadalomért Alap, Jugoszlávia, a Szerb Köztársaság
 Művelődési Minisztériuma, valamint a budapesti Illyés Közalapítvány támogatta

Farkas István (1962)
XXX XXX XXX 79
Kesergő 79
840 223 80

Nagy Zsuzsa (1962)
Érted nyílnék 80
Hazám helyett 81
Hazámról 81

Verebes Ernő (1962)
Részletek a *Kamra* című ciklusból 81

Bata János (1963)
A tárgyak még őrzik kezéd nyomát 83

Boszik Péter (1963)
Kő, fém, fény, kép 84

Forgó Zoltán (1963)
Cimborákkal éjjél után 85

Molnár Rózsa (1965)
Apám 86

Szabó Palócz Attila (1971)
Hordalék 87
Tisztelt Tanár úr! 90

Szögi Csaba (1975)
Kör 91

Szűts Zoltán (1976)
Mitch óda 92
A gazda visszakeríti házát 93
Egy rendes bankrablás se 94

SZIRMAI-DÍJ 1998

Jelentés az 1998. évi Szirmai Károly Irodalmi Díj odaítéléséről 96

Toldi Éva: Egy életrajz metaforái 96

Harkai Vass Éva: A próza is(z)kolása 98

Harkai Vass Éva: Horowitz Aarmin találkozik P. Rózával 99

KRITIKAI SZEMLE

K ö n y v e k

Varga Zoltán: Veszendő végek, szakadó partok (Gubás Jenő: *Veszendő végeken*; Burány Béla: *Szakad a part!*) 102

Silling István: Polner Zoltán három új könyve (*Bábakeresztés; Földédősanym; Az Ember Fia a Golgotán*) 108

S z í n h á z

Gerold László: Miro Gavran: George Washington szerelmei 109

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 1999. január–február. Kiadja a Forum Könyvkiadó Kft. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/611-300, 603-as mellék. – Szerkesztőségi fogadóóra csütörtökön 10-től 12 óráig. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető a 45700-603-8-10750-es zsírszámú lára; előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj belföldön egy évre 240 dinár. Egyes szám ára 20, kettős szám ára 40 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 115 DEM. Szedés: Szántai Szerénke. – Készült a Forum Holding Nyomdájában Újvidéken. – YU ISSN 0350-9079